

**Міністерство освіти і науки України Закарпатський угорський інститут ім.
Ференца Ракоці II Кафедра педагогіки та психології**

Реєстраційний № _____

**Бакалаврська робота
ІСТОРІЯ ЗАСНОВУВАННЯ ЦЕРКОВНИХ ЛІЦЕЇВ У ЗАКАРПАТТІ**

Тар Йолана Йовжефівна

Студентка IV-го курсу

Спеціальність: 013 Початкова освіта

Освітній рівень: бакалавр

Тема затверджена на засіданні кафедри

Протокол №1/2018

Науковий керівник:

Чейке К. І.
викладач

Завідувач кафедру

_____ Біда Олена А.
доктор пед. наук, професор

Робота захищена на оцінку _____, «__» _____ 2019 року

Протокол № _____ / 201_

**Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II**

Кафедра педагогіки та психології

**Бакалаврська робота
ІСТОРІЯ ЗАСНОВУВАННЯ ЦЕРКОВНИХ ЛІЦЕЇВ У ЗАКАРПАТТІ**

Освітній рівень: бакалавр

Виконала: студентка IV-го курсу
спеціальності 013 Початкова освіта

Тар Йолана Йовжефівна

Науковий керівник: Чейке К. І.
викладач

Рецензент: Поллої К. Д.
викладач

Берегове
2019

**Ukrajna Oktatási és Tudományügyi Minisztériuma
1. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola**

Pedagógia és Pszichológia Tanszék

Az egyházi líceumok megalakulásának története Kárpátalján

Szakdolgozat

Készítette: Tar Jolán

IV. évfolyamos tanító

szakos hallgató

Témavezető: Cséke Katalin

tanársegéd

Recenzens: PallyayKatalin

tanársegéd

Tartalom

Bevezetés	6
1. Kárpátalja története. A magyar nyelvű oktatás kialakulása	7
1.1 . Kárpátalja története	7
1.2 . Az elemi képzés.....	14
1.3 . A középfokú képzés	15
1.4 . A felsőoktatás története.....	15
2. Az egyház szerepe a mindennapi életben és az oktatásban	19
2.1. A kárpátaljai egyházak története.....	19
2.2. A katolikus és református egyház iskolaépítése.....	19
3. Az egyházi iskolák kialakulása, története	22
3.1. A Nagyberegi Református Líceum.....	22
3.2. A Nagydobronyi Református Líceum.....	25
3.3. A Técsői Református Líceum.....	27
3.4. A Péterfalvi Református Líceum.....	29
3.5. A Munkácsi Katolikus Líceum.....	30
3.6. A Karácsfalvi Görög Katolikus Líceum.....	33
Összefoglalás	36
Rezume	38
Felhasznált szakirodalom	40
Ábrák és táblázatok jegyzéke	43
Melléklet	

ЗМІСТ

Вступ	6
1. Історія Закарпаття. Відродження угорськомовної освіти.	7
1.1. Історія Закарпаття.	7
1.2. Початкова освіта.	14
1.3. Середня освіта.	15
1.4. Історія вищої освіти.	15
2. Роль церкви у повсякденному житті та в освіті.	19
2.1. Історія закарпатських церков.	19
2.2. Будівництво шкіл реформатською та католицькою церквою.	19
3. Заснування церковних шкіл, їх історія.	22
1. 3.1. Великобережський реформатський ліцей.	22
2. 3.2. Великодоброньський реформатський ліцей.	25
3. 3.3. Тячівський реформатський ліцей.	27
3.4. Петрівський реформатський ліцей.	29
3.5. Мукачівський католицький ліцей.	30
3.6. Карачинський грехо-католицький ліцей.	33
Резюме	36
Використана література	38
Додаток	

Bevezetés

Kárpátalja magyar nyelvű oktatástörténete nagyon változatos. Az ide született, nevelkedett és élő embereknek a rendszerváltások ideje alatt nagy kihívásokkal kellett szembenézniük. Kárpátalja az elmúlt évszázadban többször cserélt gazdát, az államnyelvek változásával változott az oktatás tannyelve és tartalma is. Kárpátalja az első világháború után Csehszlovákiához tartozott, majd a bécsi döntések után ismét Magyarországhoz. Mint önálló geopolitikai egység a második világháború után alakult, és lett a Szovjetunió része. Ukrajna függetlenségének deklarálását (1991. augusztus 24.) követően az ország egyik megyéjévé vált, Ungvár központtal. A magyar anyanyelvű nemzedéknek mégis sikerült az idők hosszú során elérnie azt, hogy gyermekeik akár az oktatás alapjaitól a főiskolás éveik befejezéséig magyar nyelven folytassák tanulmányaikat. Ez a folyamat azonban koránt sem volt zökkenőmentes és egyszerű. Dolgozatomban ezt az újjáéledés időszakát kívánom áttekinteni a rendszerváltást követően. Ebből az újjáélesztés időszakából jelentős részt vállaltak a kárpátaljai egyházi felekezetek, akik iskolaszervezési tevékenységükkel meghatározták a kárpátaljai magyar tannyelvű oktatás helyzetét.

Az iskolatörténeti kutatások egyik legkevésbé feltárt területe Kárpátalja a második világháború ideje alatt és az azt követő években. Célszerűnek találtam felkutatni a rendelkezésemre álló forrásokat, amelyekre e munka során támaszkodhatok. Erről az időszakról, ill. a magyar iskolahálózat kialakulásáról Fedinec Csilla kutatásaiból kapunk hiteles információkat. A rendszerváltást követő 1990-es évek oktatásának történetét Orosz Ildikó tanulmányaiból és a korabeli dokumentumok anyagaiból ismerhetjük leginkább.

A kutatásom során interjút készítettem olyan személyekkel, akik az érdeklődésem központjában álló adott intézmény alapító tagjai voltak. Interjút készítettem a legelső évfolyam diákjaival. Az ők emlékeiket alapul véve és a hiteles forrásokat felhasználva pontosabb és színesebb képet kaphattam a líceumok kialakulásának történetéről.

2. Kárpátalja története. A magyar nyelvű oktatás kialakulása

1. 1. Kárpátalja története

Kárpátaljának az a területe, ahol a magyar kisebbség él, a X. századtól a magyar állam részét képezte, azonban egészen az I. világháborúig nem alkotott egységes történelmi régiót. Népesége az elmúlt évszázadok során mindvégig vegyes lakosságú volt. A XIII. században, a tatárjárás pusztításai után kezdett bevándorolni a német városi lakosság, s ekkor költöztek be nagyobb számban a román pásztorok. A XVIII. században azonban a ruszin lakosság túlsúlyba került e területen, s velük együtt nagy számban költöztek be szlovákok és zsidók is. Kárpátalja a mezőgazdasági termelés kedvezőtlen adottságai és a kereskedelmi kapcsolatok hiánya miatt egészen az I. világháborúig Magyarország egyik legelmaradottabb régiójának számított, ahonnan a XIX. század végén tömegesen vándoroltak ki az emberek, s ahol – különösen az ortodox vallásúak körében – az analfabetizmus is a legnagyobb mértékű volt (Fedinec, 1996).

A mai Kárpátalja területe a Magyar Királyság létrejötte előtt nem tartozott szervelesen semmilyen államalakulathoz. A magyar államalapítást követően körülbelül ezer éven keresztül a vidék a történelmi Magyarország észak-keleti régióját képezte, eközben nem számított önálló közigazgatási egységnek, hanem a megfelelő történelmi megyék, illetve azok részei alkották területét, így a jelenlegi Kárpátalja a történelmi Ung, Bereg, Ugocsa és Máramaros megyék területének egy részét foglalja el. A kárpátaljai magyarok többsége már ekkor is egy tömbben, az Alföldnek nagyjából a Tisza vonalát követő részén élt. A hegyvidéken magyarok csak szórványosan laktak, mint ahogy az alföldi területeken a ruszinok sem éltek jelentős számban. Kárpátalján 1910-re a magyarok létszáma nőtt (184 789), elérte az összlakosság 30,7 %-át, és a német lakosság is 10,5 %-osra duzzadt. Ezzel együtt, a ruszinok még mindig a népesség 55,5 %-át tették ki, ami 334 755 főt jelent. 1914-ben ezen a területen összesen 409 település volt, melyek közül legtöbb Bereg megyéhez tartozott (219). 109 település tartozott Ung megyéhez, 103 Máramaros megyéhez, 55 Ugocsa megyéhez, 3 Szabolcs megyéhez, és 1 Szatmár megyéhez (Zentai, 2003).

Magyar szemszögből nézve Kárpátalja történeti folytonos fennmaradása a középkortól kezdve egészen a huszadik század elejéig, vagyis ezer éven keresztül egységes volt, de ez a folyamatosság az I. világháborút követően megszakadt.

Ekkor, 1918 őszén a háborúvesztés és a történelmi Magyarország fölbomlásakor Kárpátalja a más nemzetiségű lakossággal rendelkező terület egységek közül azon kevesek közé tartozott, amely nem akart elszakadni Magyarországtól. 1918 decemberében hirdették

ki Budapesten azt a törvényt, amely rendelkezett a ruszinok és Kárpátalja (Ung, Máramaros, Bereg és Ugocsa vármegyék) széleskörű önállóságáról. A terület egészen 1919 májusáig magyar fennhatóság alatt állt, vagyis 33 napon át még a március 21-én kikiáltott Tanácsköztársaság is hatalmat gyakorolt a vidéken. Végül 1919 májusára a csehszlovák hadsereg megszállta a régió nagy részét, így a terület az akkor alakuló Csehszlovák Köztársaság része lett (Molnár — Molnár, 2005).

Az I. világháborút lezáró békeszerződések megkötése után egész Európa arculata megváltozott. Ez az arculatváltozás elsősorban a területi átrendeződésnek volt köszönhető. Sokan egyik napról a másikra úgy ébredhettek, hogy már nem az anyaországuk állampolgárai, hanem egy másik, egy idegen ország kötelékébe tartoznak, s ott már nem mint az államot alkotó nemzet tagjai, hanem mint kisebbség vannak jelen. Az új hatalom azonnal hozzálátott a közigazgatás, kultúra, oktatás, stb. átszervezéséhez. Első lépésként a csehszlovákok eltörölték a vármegye rendszert. Kárpátalját négy nagy közigazgatási egységre osztották fel. Ezek voltak az ungvári, munkácsi, beregszászi és máramarosi egységek, amelyeket járásokra tagoltak.

A csehek még egy jelentős és fontos változást valósítottak meg, amely az oktatás területére vonatkozott. Az első világháború előtt Kárpátalján nem volt kiépülve a megfelelő oktatási rendszer. Az iskolák száma nagyon kevés volt az oktatás pedig pénzbe került. A szegény lakosság, aki főleg földműveléssel és állattenyésztéssel foglalkozott nem engedhették meg, hogy gyerekeik pénzért tanuljanak. De a gyerekeknek fontos szerepet kaptak még a háztáji és földmunkákban is. Az 1920-30-as években végrehajtott iskolareformmal új tantárgyakat és programokat vezettek be az iskolákban. Az 1919. augusztus 26-án kelt 495. sz. kormányrendelet szolgálati eskü letételére kötelezte a pedagógusokat. Az oktatásért felelős tisztséget 1922-től az Iskolaügyi és Nemzetművelődési Minisztérium Ungvári Reformátusa látta el Podkarpatszka Ruszban. A kisiskolai törvény kimondta, a nyolcéves általános tankötelezettséget. A volt magyar területeken addig hatosztályos elemi népiskolák nyolc osztályossá bővültek. A csehszlovák nyelv oktatása kötelezővé vált minden iskolában. Az iskolába járást az állam teljesen ingyenessé tette. Ezeknek az intézkedéseknek köszönhetően az 1930-as évek végére már a gyerekek 80%-a részesült valamilyen szintű oktatásban. Az itt élőknek és vele együtt a magyarságnak is tehát az élet minden területén egy gyökereiben megváltozott élethez kellett most alkalmazkodnia. Nagy megpróbáltatást kellett kiállniuk az iskoláskorú gyerekeknek is, mivel az állam a cseh nyelvű iskolák létrehozását támogatta, holott az

őslakos cseh és szlovák lakosság lélekszáma elenyésző volt. Ebből következően a kárpátaljai magyarság számára nagyon szűkek voltak az anyanyelvű oktatásban való részvétel lehetőségei.

A határváltozások következtében az itt élő lakosok öt állam polgárai voltak a XX. század folyamán anélkül, hogy kimozdultak volna a szülőföldjükről: az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlása után a versailles-i békeszerződések következtében Csehszlovákia, a II. világháború alatt Magyarország, a párizsi békét követően a Szovjetunió, 1991 után pedig Ukrajna állampolgárai lettek. A különböző államalakulatok mindig más-más nyelvű kultúra dominanciáját próbálták ráerőltetni az itt élőkre. A kárpátaljai magyar népesség a két világháború közötti polgári demokratikus Csehszlovákiában nem tudta teljes mértékben érvényesíteni kisebbségi jogait. A csehszlovák uralom alatt azonban Kárpátalja infrastruktúrája jelentős fejlődésen ment át, különösen a városok arculata változott meg a számos újonnan épült köz- és lakóépülettől. A szovjet totalitárius rendszerben a vidék magyarságának nem tartották be sem az emberi, sem pedig nemzetiségi jogait. A legsúlyosabb csapást mégis a II. világháború és az azt követő megtorlások jelentették számára. 1944-ben megközelítőleg 25.000 fő menekült el Magyarországra. A bevonuló szovjet csapatok 1944 végén több mint 25.000 főt hurcoltak el a 18 és 50 év közötti életkorú férfiak közül, akiknek egyharmada sosem tért vissza a munkatáborokból (Fodor, 2012).

Ha Kárpátalja nemzetiségi összetételét szeretnénk megvizsgálni, egy érdekes ténybe botlunk (1. táblázat). Az 1941-es népszámlálások alapján nem éltek ukrán nemzetiségűek Kárpátalja területén. Azonban, a második világháború után (1946-ban gyűjtött adatok alapján, bár ez nem minősült hivatalos népszámlálásnak) már 82,3 %-nyi ukrán ajkú lakos élt itt. Ennek egyik magyarázata, hogy a kárpátaljai ruszin lakosságot a Szovjetunió ukránokká nyilvánította (azok akaratán vagy tudtán kívül). Igaz, az ukrán nemzetiségű lakosság aránya a következő népszámlálásig csökkent (75,2 %), azonban később szinte folyamatos növekedés vette kezdetét.

1. táblázat. A nemzetiség összetételének változása Kárpátalján (1941-2001)

Év \ Nemzetiség	1941	1946	1959	1970	1979	1989	2001
Ruszin	60,8 %	-	-	-	-	-	-
Ukrán	-	82,3 %	75,2 %	76,8 %	76,6 %	78,4 %	80,5 %
Magyar	20,6 %	8,7 %	15,6 %	14,2 %	13,8 %	12,5 %	12,1 %
Orosz	0,1 %	2,5 %	3,4 %	5,1 %	5,6 %	4,0 %	2,5 %
Zsidó	15,2 %	3,1 %	1,1 %	0,5 %	0,3 %	0,2 %	0,1 %
Német	1,2 %	1,4 %	1,3 %	0,2 %	0,3 %	0,3 %	0,2 %
Román	1,5 %	1,6 %	2,0 %	2,2 %	2,1 %	2,4 %	2,6 %
Cseh és szlovák	0,2 %	0,2 %	0,2 %	0,2 %	0,4 %	0,6 %	0,2 %
Cigány	0,4 %	0,1 %	0,5 %	0,6 %	0,6 %	1,0 %	1,1 %
Egyéb	-	0,1 %	0,7 %	0,2 %	0,3 %	0,6 %	0,7 %

Forrás: Szabó, 1993; Molnár - Molnár, 2005; Fodor, 2012;

Az 1. táblázat adatai alapján láthatjuk, hogy a kárpátaljai magyar lakosság aránya 1946-ban volt a legalacsonyabb: 8,7 % (Szabó, 1993). Az elvándorlók, elhurcoltak helyett ukránok és oroszok ezreit költöztették be a korábban döntően magyarlakta városokba. Ez a helyzet arra ösztönözte a szülőket, hogy amennyiben szeretnék gyerekeiket tovább taníttatni, ne anyanyelvű iskolába írassák őket. A rossz szemlélet kialakítását a tömegtájékoztatás is elősegítette azzal, hogy nap mint nap az orosz nyelv tökéletes ismeretének fontosságát hangsúlyozta, ezerszer ismételve, hogy a Szovjetunióban élő népek érintkezési nyelvének maradéktalan elsajátítása minden ember boldogulásának alapfeltétele. A magyar pedagógusok részére tartott rendezvények is annak a nézetnek a szajkózásától voltak hangosak, mely szerint tanulónk továbbtanulási lehetőségei korlátlanok, a sikertelenség oka csakis az orosz nyelv ismeretének hiányában keresendő. Az iskolákban egyfolytában az orosz nyelv oktatása volt napirenden, ezt ellenőrizték, 3-5 évenként változtatták a tanterveket, növelték az óraszámokat. A következőkben tekintsük át a kárpátaljai magyarság oktatásának történetét a magyar nyelvű iskolahálózat kiépítésének kezdetétől napjainkig.

A magyar tannyelvű iskolák a II. világháborút követő rövid betiltás után már 1946-ban kezdtek újjáalakulni. Az 1945-46-os tanévben 82 elemi iskola és 16 hétosztályos iskola működött magyar tannyelvvel a mai Kárpátalja területén, közel 14 000 tanulóval, tudjuk meg a korabeli lapok tudósításaiból (Fedinec, 1999). Ezek a számok az évek

múlásával emelkedtek. A tízosztályos iskoláztatás kiterjesztésének keretében az 1953-1954-es tanévben indultak az első nemzetiségi középiskolák: négy magyar (35 elemi, 59 hétosztályos mellett) és egy moldován tannyelvű. A legtöbb magyar tannyelvű iskola a beregszászi járásban volt. Azonban ebben az évben, az orosz nyelv eredményesebb oktatása érdekében a magyar gyerekek számára a magyar iskolákban orosz és ukrán osztályokat is indítottak. Az 1966-1967-es tanévben már a magyar tannyelvű iskolák egynegyedében voltak párhuzamos osztályok. Eközben a huszti tanítóképzőben megkezdik a magyar tanítóképzést (1947), majd három év elteltével ezt a csoportot áthelyezik Munkácsra. Az 1953-1954-es tanévben indult az első évfolyam a magyar nyelv és irodalomtudományi karon az Uzhorodi Állami Tanítóképző Főiskolán, majd nagyon rövid idő után a főiskolát felszámolták és hallgatóit az egyetem vette át. A magyar csoport tagjai orosz nyelv és irodalom szakosok lettek. Beregszászból indult a kezdeményezés, hogy az Ungvári Állami Egyetemen magyar nyelv és irodalom szakot nyissanak, mely 1963-ban be is következik, ezzel a magyar pedagógusképzésben egy új korszak kezdődik Kárpátalján. 1989-re már 50 tisztán magyar tannyelvű iskola volt a 14 orosz, 10 román, 564 ukrán tannyelvű mellett, és volt 49 vegyes tannyelvű is, ún. internacionalista iskola. A tanulói létszám a magyar iskolákban azonban lényegesen csökkent (Fedinec, 1999). Az iskolák száma igen kedvező képet fest a kor magyar nyelvű iskolarendszeréről, azonban a valóság közel nem ezt mutatta. Az iskolák számbeli növekedése az oktatás minőségi rovására ment. Képzetlen volt a pedagógusi kar, a szovjet rendszer ideológiájának a nevelői munka teljes mértékben alá volt vetve, tankönyv hiány és kidolgozatlan tantervek problémái álltak fenn.

Ukrajna függetlenné válása az oktatásügy terén is kihívások elé állította az országot. A független Ukrajna oktatási törvényeként továbbra is az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság 1991-ben elfogadott törvénye volt érvényben. Ezt 1996-ban részben módosították, majd 1996-1997-es tanévtől lépett életbe. Ebben a törvényben szerepel, hogy az oktatásnak ukrán szelleműnek kell lennie, de az oktatás nyelvénél szerepel, hogy az lehet különböző az egyes oktatási intézményekben. Ukrajna oktatási törvényének 6.cikkelye értelmében: „Az állam minden nemzetiségi kisebbség számára garantálja a nemzeti-kulturális autonómiához való jogot: az anyanyelv használatát és az anyanyelvi oktatást vagy az anyanyelv tanulását az állami oktatási intézményekben, illetve a nemzetiségi kulturális szövetségeken keresztül, továbbá a nemzetiségi kulturális hagyományok fejlesztését, a nemzeti jelképek használatát, a nemzeti ünnepek méltatását, a saját vallás gyakorlását, az irodalmi, művészeti, tömegtájékoztatási eszközök iránti igények

kielégítését, nemzetiségi kulturális és oktatási intézmények létrehozását, valamint minden más tevékenységet, amely nem mond ellent a hatályos törvényeknek” (idézi: Csernicskó – Melnyik, 2007:124).

1994-ben a kárpátaljai magyar oktatás ismét egy mérföldkőhöz érkezett, megkezdte működését a Nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskola kihelyezett speciális tagozataként a magyar főiskola Beregszászon, 1996-ban lett önálló, ekkor kapta meg a működési engedélyét Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola néven. Fennállása óta az intézmény új szakokkal, tanfolyamokkal és egyéb képzési formákkal folyamatosan bővíti profilját, rövid idő alatt a kárpátaljai magyarság tudományos műhelyévé nőtte ki magát. 2003-tól az intézmény a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola nevet viseli (Matronics, 2007).

Magyarországon a második világháború után, miután a németeket kitelepítették, a szlovák-magyar lakosságcserét végrehajtották, töredékére zsugorodott a nemzetiségek száma. A nemzetiségi iskolák tiltása, majd ismételt engedélyezése váltotta egymást az oktatáspolitikai porondján. Az anyanyelvhasználat jogára az oktatáson belül Európa egyes országaiban különböző gyakorlatok alakultak ki: van, ahol az oktatáspolitikai nem vesz tudomást a nemzetiségekről (pl. Franciaország, Németország, Hollandia), van ahol külön iskolahálózatok alakultak ki a nemzetiségek körében (Belgium, Svájc, volt Szovjetunió). Természetesen ezt többféle tényező befolyásolja; a nemzetiségek lélekszáma, többen vagy szórványban élnek, történeti hagyományok, infrastruktúra és egyéb adottságok (Kozma, 1993). A finn iskolarendszer már-már legendászerű. A finn oktatási törvény a többnyelvűséget támogatja, a nyelvtörvényre alapozva. A törvény kimondja, hogy Finnországban az alapoktatás nyelve a finn és a svéd, de lehetőség van, hogy az oktatás nyelve a számi (lapp), a roma vagy a jelnyelv legyen, továbbá lehetőség van arra, hogy az oktatás egy részét a fent megnevezett nyelvek mellett a tanuló a saját nyelvén kapja, amennyiben a csoportban négy azonos nyelvű diák van (Suní, 2016: 243). Az oktatási törvény kimondja, hogy külön oktatási tervet kell készíteni a finn, svéd, számi (lapp), illetve más nyelven folyó oktatás számára. A kisebbségek eredményes államnyelvvoktatásának elengedhetetlen feltétele a támogató társadalmi közeg és törvényi háttér, mely Finnország esetében maradéktalanul érvényesül (Horn, 1996).

Az ukránai és azon belül a magyar oktatási intézmények legtöbb gondja jelenleg pénzügyi természetű is. Az utóbbi években télen az iskolákban rendre kényszerszünetet

kellett tartani, mivel nem volt biztosított az épületek fűtése, világítása. A falusi iskolák a közművek hiánya miatt gyakran a legelemibb higiéniai követelményeknek sem felelnek meg. Komoly gondok mutatkoztak a magyar iskolák tankönyvellátásában, s ez befolyásolja a magyar tanintézetek helyzetét is. Nem biztosítottak az ukrán nyelv megfelelő szintű elsajátításának feltételei, hiányoznak az ukrán nyelvkönyvek, a magyar iskolák számára képzett ukrán nyelvtanárok, a kétnyelvű szótárak.

A falusi óvodákban ugyan magyar nyelven beszéltek a gyerekekhez, de ez nem anyanyelvű nevelés, mivel egészen 1988-ig nem létezett külön a magyar óvodák számára kibocsátott tanmenet, tanterv, és zenei nevelésből még a mai napon sincs. A városokban pedig az 1989. évig egyáltalán nem volt magyar nyelvű óvoda, még a zömében magyarok lakta Beregszászban sem, viszont a magyar többségű falvakban az óvodákban a nevelés az anyanyelven folyt. A megyei tanfelügyelőség statisztikai adatai szerint az 1991-92-es tanévben 63 olyan óvoda működött, amelyekben 3.157 gyermekkel csak magyarul foglalkoztak. Összesen 332 gyermek orosz-magyar és ukrán - magyar-orosz nyelvű óvodába járt. Az 1994-95-ös tanévben már 90 óvodában folyt magyar nyelvű oktatás (68 magyar, 21 ukrán-magyar, 1 ukrán – magyar - orosz). A 1990-es évek kedvezőtlen gazdasági folyamatai következtében sok óvodát bezártak, mert a szülők nagyobb része elvesztette munkáját. Ez általános jelenség volt, így nem csak a magyar anyanyelvű óvodákra vonatkozott. Ehhez képest 2000-től a magyar nyelvű óvodák száma nőtt és míg 2001-ben 57 óvodában volt magyar nyelvű oktatás, addig a tisztán magyar nyelvű óvodák száma Kárpátalján mára elérte a 64-et, továbbá 1 orosz-magyar- és 9 ukrán – magyar - nyelvű óvoda is működik a megye területén.

A magyar nyelvű oktatás Kárpátalján jelenleg nem kiegyensúlyozott, szinte járásonként, településenként változik. Azokban a járásokban, ahol nagyobb számban élnek magyarok, 1945 után tovább folyt az oktatás az elemi és az általános iskolákban. Ide sorolhatjuk a munkácsi, ungvári, beregszászi és nagyszőlősi járás magyar falvait, de azokon a helyeken, ahol szórányban élnek a magyarok, semmilyen intézményes anyanyelvű oktatás nem alakult ki, még az olyan városokban és falvakban sem, ahol jelentős a magyar lakosság létszáma: Rahó, Huszt, Kőrösmező. A nagyszőlősi járás görög katolikus falvaiban sem alakult magyar nyelvű oktatás, mivel itt a lakosságot vallási alapon ukránnak nyilvánították: Csepe, Mátyfalva, Karácsfalva, Gödényháza stb. A magyar oktatási rendszer visszaállítása napjainkra megtörtént.

1. 2. Az elemi képzés

A szovjet elnyomás hatására az emberekben tudatosult, hogy anyanyelvünkön gyermekeik nem érvényesülhetnek. Ennek az lett a következménye, hogy a magyar iskolák tanulóinak a létszáma csökkenni kezdett. Hozzájárult ehhez az is, hogy a magyar tannyelvű iskolákba valóban alacsony szinten és nem sok eredménnyel oktatták az orosz nyelvet. Ennek okai: a rossz tankönyvek, tantervek, egyes esetekben a megfelelő tanerő hiánya; de főleg az a szemlélet, miszerint az orosz nyelv a Szovjetunióban minden ember számára második anyanyelv, s ennek megfelelően kell oktatni, nem pedig idegen nyelvként. Az orosz nyelv oktatásának sikertelenségét hivatalos szervek azzal magyarázták, hogy a falvakban nincs megteremtve a nyelv oktatásához szükséges nyelvi közeg. Hogy megteremtsék, a magyar iskolákban orosz vagy ukrán tannyelvű osztályokat szerveztek magyar gyerekek számára. Az első ilyen osztály 1953-ban indult Nagydobronyban. Az orosz nyelvű osztályokkal csak a nagyon erős pszichikumú gyerekek érvényesülhettek, a közepes és gyenge tanulók fejlesztésére nem fordítottak elegendő hangsúlyt, személyiségkárosodást okozva így azok fejlődésére. A kétnyelvű iskolákban ha igyekeztek is, nem sikerült egyforma hangsúlyt fordítani mindkét kultúra megfelelő ápolására és fejlesztésére. Ennek hatására a gyerekek gátlásossá válnak, féltek véleményt nyilvánítani, csökkent kreativitásuk, társadalmi aktivitásuk. A három nyelvű iskolákban még rosszabb helyzet alakult ki, ugyanis a magyar nyelv kétszeresen alárendelt viszonyba került, és ez nemhogy összekovácsolta volna a gyerekeket, hanem ellentéteket vont maga után. Ezt sok esetben az iskolák vezetői is elősegítették azzal, hogy bizonyos előnyökhöz juttatták az orosz vagy ukrán tannyelvű osztályokat.

Az 1951-1952-es tanévben a magyar iskolák között először haladta meg a hétéosztályos iskolák (55) száma az elemiekét (46). A kárpátaljai magyarság közoktatási helyzete Ukrajna függetlenné válása után sokat fejlődött. Sikerült megállítani a magyar iskolahálózat sorvadását. Sok, korábban két vagy három tannyelvű iskola több községben önálló magyar iskolává alakult át. Több faluban újra megnyílt az elemi iskola (1 - 4. osztály), illetve általános iskolákká (1 - 9 osztály) szerveztek elemi iskolákat. Nőtt a magyar tannyelvű osztályok létszáma.

Mára már jobb a helyzet az általános iskolai oktatással. Az utóbbi néhány évben e téren jelentős a fejlődés. Sikerült megállítani a magyar iskolahálózat sorvadását, sőt talán meg is fordult ez a folyamat. Önálló lett az aknaszlatinai és a nagyszőlősi magyar nyelvű

iskola, újra megnyílt a császlóci, korláthelmeci elemi iskola, valamint általános iskolává szervezték a kiségyházi, szalócai, tiszvási elemi iskolákat.

1. 3. A középfokú képzés

A magyar tannyelvű tízosztályos középiskolai oktatás 1953-ban indult be négy magyarlakta településen, miután kárpátaljai magyar értelmiségiek Moszkvánál kérvényezték az anyanyelvű oktatás bővítését. A következő évben kilencre nőtt a középiskolák száma.

A magyar iskolákban tanulók orosz nyelvtudásának alacsony színvonalára hivatkozva orosz és ukrán nyelvű osztályokat indítottak a legnagyobb magyar iskolákban. Az 1966-1967-es tanévben a magyar tannyelvű iskolák egynegyedében voltak párhuzamos orosz és ukrán osztályok, nagyjából a magyar többségű Beregszászi járásban.

Magyar tannyelvű szakiskolák Kárpátalján nem működnek; a megyében összességében 19 szakközépiskola van. Ezek közül három szakközépiskolában (a Munkácsi Mezőgazdasági Technikum Makkosjánosi Kihelyezett Tagozatán, a Beregszászi Felcserképzőben és az Ungvári Közművelődési Szakiskolában) az utóbbi években magyar tannyelvű osztályok indultak. Számos szakiskolában volna igény magyar osztályok indítására, ha sikerülne megteremteni ennek anyagi feltételeit, és biztosítani a magyar nyelven is oktatni tudó szakembergárdát.

Az anyanyelvű továbbtanulás esélyét hosszú évekig a Huszton, majd később Munkácson működő tanítóképző szakközépiskola jelentette, de itt is csak néhány tárgyat tanítottak magyar nyelven.

1. 4. A felsőoktatás története

Kárpátalján hat felsőoktatási intézmény működik: az Ungvári Nemzeti Egyetem; az Ungvári Állami Informatikai, Közgazdasági és Jogi Főiskola; a Munkácsi Technológiai Főiskola, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola; a Munkácsi Humán-Pedagógiai Főiskola és a Kijevi Szlavisztikai Egyetem Kárpátaljai Fiókintézete.

Magyar nyelvű oktatás nem volt az 1946-ban alapított Ungvári Állami Egyetemen sem 1963-ig, amikor az önálló magyar filológiai szakon megindult a magyar nyelv- és irodalomtanárok képzése. Ám az e szakon tanulók is csak szaktantárgyaikat hallgathatják magyarul, s egyetlen tárgyat sem hallgatnak magyarul azok, akik más szakra iratkoztak be akkor sem, ha az egyes karokon az ott tanuló magyar anyanyelvű diákok száma megengedné a magyar csoportok kialakítását. A legutóbbi időkig az Ungvári Állami Egyetemre, Kárpátalja valamennyi szakközépiskolájába és szakmunkásképzőjébe csak

ukrán vagy orosz nyelven felvételizhettek a magyar jelentkezők. A 2002–2003-as tanévig 709 hallgató szerzett itt magyar nyelv- és irodalom-szakos tanári oklevelet. Az oktató munka mellett a tanszék tanárai 1966 óta tudományos kutatással is foglalkoznak. Ennek köszönhetően napvilágot látott a magyar-ukrán szótár is 2001-ben, a kárpátaljai magyar nyelvjárások atlasza 1992–2003-ban és az első kárpátaljai magyar irodalmi antológia 1985-ben. A magyar-tanszék szoros kapcsolatokat ápol magyarországi és külföldi felsőoktatási intézményekkel, hungarológiai központokkal, tudományos és akadémiai intézményekkel. A tanszék bázisán jött létre 1988-ban az ungvári Hungarológiai Központ, amelynek javaslatára az ukrán parlament a '90-es évektől napjainkig 55 többségében magyarlakta település történelmi nevét állította vissza. 1993-ban a magyar-tanszéken megalakult a Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság, 1998-ban pedig a Kárpátaljai Magyar Diákok és Fiatal Kutatók Szövetsége.

Az Ukrán Oktatás- és Tudományügyi Minisztérium Legfelső Minősítő Bizottsága 2000 áprilisában az Ungvári Nemzeti Egyetem Filológiai Karán Tudományos Szaktanács működését engedélyezte kandidátusi értekezések megvédésére magyar nyelvből és irodalomból.

A kárpátaljai magyarság szempontjából legfontosabb intézmény a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Főiskola, mely 1994-ben alakult, kezdetben a Bessenyei György Tanárképző Főiskola kihelyezett tagozataként. Ekkor csak levelezős képzés folyt az intézményben, és az oktatást a Nyíregyházi Főiskola tanárai végezték. A képzés 41 hallgatóval indult, akik a következő szakokra nyertek felvételt: óvodapedagógia, tanítói, angol-történelem, angolföldrajz. Az 1996. június 13-ai ülésén az Ukrán Állami Akkreditációs Bizottság engedélyezte a főiskola működését, majd 16-án az Ukrán Oktatási Minisztérium kiadta az oktatásra feljogosító hivatalos engedélyt is. 1996-ban megkezdődött a Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola saját oktatói gárdájának kialakítása. Az intézményben első alkalommal 2001-ben diplomázott 36 végzős diák. A diákok nagy része (91 %) magyar tannyelvű középiskolából, vagy gimnáziumból kerül be a főiskolára. A végzett hallgatók főleg szülőföldi iskolában helyezkednek el pedagógusként. 2003. december 11-én a főiskola ünnepélyes keretek között felvette a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola nevet. (Matrunics, 2007).

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola fenntartója a Kárpátaljai Magyar Főiskoláért Alapítvány, amely csaknem kizárólag magyarországi kormányzati forrásokból (elsősorban az Oktatási Minisztérium támogatásaiból) táplálkozik.

A főiskola létrehozása mérföldkönek számít a kárpátaljai magyar ajkú kisebbség számára, hisz addig csak ukrán, vagy orosz tannyelvű felsőoktatási intézményekben jelentkezhetek Kárpátalján. Csak államnyelven tanulhattak a magyar diákok, amennyiben döntésük nem az Ungvári Állami Egyetem magyar nyelv és irodalom szakára esett, ami természetesen nagyban befolyásolta mind esélyeiket az ukrán anyanyelvű jelentkezőkkel szemben mind továbbtanulási kedvüket. A főiskola megalapítását követően egyre nőtt a magyar nemzetiségűek részvételi aránya a felsőoktatásban (Fodor, 2012). Ez a folyamat növekvő tendenciát mutatott egészen a 2008-as oktatási reformok bevezetéséig, melyek meglehetősen kedvezőtlenek a kisebbségi felvételizők számára. A módosítás abban áll, hogy független vizsgaközpontokat alapítottak, ahol a végzősök anyanyelvüktől és az általuk befejezett középfokú oktatási intézmény nyelvétől függetlenül ukrán nyelven teszik le érettségi vizsgáikat, melyek eredményeit felvételi vizsgának is beszámítják (Fodor Gy., 2012).

Az 1914-ben alapított Munkácsi Tanítóképző 2003 óta főiskolaként működik. Jelenlegi hivatalos elnevezése: Munkácsi Humán- Pedagógiai Főiskola. Trianont követően hosszú ideig szünetelt a magyar nyelvű oktatás, de az 1950-es években újra indultak a magyar tannyelvű csoportok. A főiskolán jelenleg 1.000 diák tanul, közülük 126 magyar nemzetiségű, arányuk tehát meghaladja a 10 %-ot. A Munkácsi Humán- Pedagógiai Magyar Főiskola magyar tagozata 2004-ben a Zrínyi Ilona Magyar Tagozat nevet vette fel. A IV. évfolyam elvégzése után a hallgatók középfokú végzettségről tanúszkodó tanítói diplomát szereznek, baccalaureus végzettségről nyújtanak át diplomát az V. évfolyamot sikeresen befejező hallgatóknak, míg a VI. évfolyam végzősei felsőfokú "Elemi iskolai tanító" minősítésről szóló diplomához jutnak. A diákok a tantárgyak 80 %-át hallgatják magyarul. A végzősök a magyar oktatás mellett kiváló minősítéssel tesznek szert az ukrán nyelvtudásra is.

A legújabb felsőoktatási létesítmény a Kijevi Szlavisztikai Egyetem ungvári székhelyű Kárpátaljai Fiókintézete. Ez a multifunkciós oktatási intézmény 2000-től működik a következő szakokkal és szakpárokkal: pénzügy, vámügy, nemzetközi kapcsolatok, kommunikáció, honismeret, történelem-angol, pszichológia-angol, cseh-angol, szlovák-angol, ukrán-angol. Ezekhez társult 2004 szeptemberében a régió nyelvi szükségleteire való tekintettel a magyar- angol-szak. Az oktatás ez utóbbin természetesen magyar nyelven folyik.

1990-től lehetővé vált a kárpátaljai fiatalok magyarországi továbbtanulása. Ekkor tizenegyen, egy évvel később huszonheten, 1992-ben ötvenhárman, 1993-ban nyolcvanan, 1994-ben nyolcvannégyen, 1995-ben pedig nyolcvannyolcan kezdték meg magyarországi egyetemi, főiskolai tanulmányaikat. Az 1995–96-os tanévben összesen háromszázötven kárpátaljai diák tanult magyarországi felsőoktatási intézményekben. 1996-ban hatvanhat, 1997-ben hetven, 1998-ban hetvennyolc kárpátaljai magyar diák fejezte be felsőfokú tanulmányait Magyarországon, de 75 %-uk nem tért haza a diploma megszerzése után (Orosz, 2005).

A mai Kárpátalja területén – bármely államhoz tartozott is ez a régió – egészen 2017. szeptember 5-éig biztosítva volt az anyanyelven való oktatás joga. Az Osztrák–Magyar Monarchia részét képező Magyar Királyság, a Csehszlovák Köztársaság, Kárpáti Ukrajna, a két világháború közötti Magyar Királyság, a Szovjetunió, illetve 1991 és 2017 között a független Ukrajna is elismerte és biztosította az itt élő emberek számára, hogy gyermekeik taníttatásának nyelvét ők maguk választhassák meg. Az is kiderül a kiadványokból, hogy az Európai Unió tagjaként Szlovákia, Magyarország és Románia is biztosítja ezt a jogot a területén élő minden állampolgárnak, beleértve a három említett államban élő ukrán nemzeti kisebbség tagjait is.

2. Az egyház szerepe a mindennapi életben és az oktatásban

2.1. A kárpátaljai egyházak története

A kárpátaljai magyarok a református, a római katolikus és a görög-katolikus egyházak keretein belül gyakorolják hitüket. Ezeknek az intézményeknek a becslése szerint Kárpátalján kb. 100 ezer református, 65 ezer római katolikus és 30 ezer görög katolikus vallású magyar él.

A hitélet gyakorlásának normális feltételei a totalitárius rendszer széthullása után kezdtek kialakulni. Az elmúlt évtizedek üldöztetései azonban mély nyomokat hagytak az egyházakban. A Szovjetunió fennállása alatt a görög-katolikus egyházat támadták a legerősebben, 1949-től be is tiltották. Ezt követően megtorlást alkalmaztak a görög-katolikus papokkal és híveikkel szemben, ami egyformán sújtotta a magyar és ruszin lakosságot.

A Szovjetunióban ugyancsak szervezeten vagy koncepciós perekben számoltak le a református és római katolikus egyházzal, illetve azok képviselőivel. A kárpátaljai katolikusoknak 1945-ben még 45 papjuk volt, közülük még abban az évben letartóztattak hármat, majd 1948-ban 15-öt, a következő években pedig újabbakat fogtak perbe. Így 1989-ben már csak három katolikus pap működött a területen. A protestáns lelkészek nagyobb részét egy koncepciós pert követően elhurcolták, és lágerbe zárták.

A Kárpátalja gazdasági és kulturális életében évszázadokon át meghatározó szerepet játszó – többségében magyar ajkú – zsidóság főként a holocaust következtében mára lényegében eltűnt. Az 1921-es népszámláláskor még 86.000-en voltak, s a lakosság 12 %-át tették ki. A deportálást becslések szerint 30.000 ezren éltek túl, de az 1950-es éveket követő, máig tartó kivándorlás folytán – hivatalos adatok szerint – napjainkra alig 3.000-en maradtak. A kitelepülő magyar ajkú zsidók helyét az ország belső részeiből ideköltöző orosz és ukrán ajkú zsidók vették át. Zsinagóga Huszton, Ungváron, Munkácsra, Beregszászban és Nagyszőlősen működik.

2.2. A katolikus és református egyház iskolaépítése

Minden felekezet számára komoly gondot jelentett a korábbi évtizedekben a paphiány. Az utóbbi néhány évben azonban jelentős előrelépés történt ezen a téren, mivel korlátozott számban ugyan, de kárpátaljai magyar fiatalok is tanulhatnak magyarországi és erdélyi egyházi felsőoktatási intézményekben.

A Munkácsi Római Katolikus Egyházmegye 1989 óta 11 bezárt templomot, 19 plébániaépületet és 13 egyéb egyházi ingatlant kapott vissza.

A nehéz gazdasági helyzetben a lelki szolgálat mellett a katolikus egyház kiterjedt és egyre pótolhatatlanabb karitatív tevékenységet fejt ki a kárpátaljai hívek körében, akik közül sokan fordulnak felé anyagi támogatást is remélve. Jelenleg csaknem minden római katolikusok által is lakott kárpátaljai településen működik karitatív csoport. Különösen nagy gondot fordítanak a roma gyerekek iskolán kívüli taníttatásával is. A katolikus egyház a segélyszállítmányok elosztásának szervezése mellett hét ingyenes patikát működtet Nagyszőlős központtal, és ingyen konyhát tart fenn ugyancsak Nagyszőlősön, valamint Técsőn.

A katolikus egyház a segélyezés hagyományos módszereit megtartva új utakat keres: megpróbál segíteni híveinek a gazdálkodásban és vállalkozásban. Egyházfői kezdeményezésre, az anyaországi Új Kézfogás Közalapítvány és caritas-szervezetek támogatásával sikerült sokakat vetőmaghoz juttatni és négy pékséget beindítani. Ez utóbbiak vagy ingyen, vagy kedvezményes áron adnak kenyeret a szegényeknek, s a befolyó szerény jövedelmet a fenntartásra fordítják. A római katolikus fiatalság nevelésére az egyház Munkácson saját gimnáziumot hozott létre.

A református egyházon belül 97 gyülekezet működik (1988-ban számuk 81 volt). Az utóbbi időben 15 új parókia épült, és 3 református gimnáziumban folyik oktatás. A rendszerváltás kezdetétől, 1989-től, a Kárpátaljai Református Egyház erőteljes ébredést mutatott, melynek következtében kézzelfogható program és intézményi hálózat alakult ki: több ezres összejövetelek rendszeresen szerveződtek és szerveződnek, a templom- és parókia építések és renoválások folyamatosak, nyaranta ezres nagyságú ifjúsági táborok üzemelnek, megindult és a korosztályokban teljesen elterjedt a hitoktatás és a konfirmandus oktatás, magas és igényes színvonalon oktató négy református gimnázium és több református diakóniai intézmény nyitotta meg kapuit. A Beregi Református Gimnázium, mint a rendszerváltást követő első református oktatási intézmény nyitotta meg a kapuit, melynek kimondott célja, a helyi elitképzés és társadalmi elit megalkotása. A helyi elitképzés célkitűzését továbbfejlesztve, a már kialakulást mutató gimnáziumi oktatásra alapulva, szerveződött meg a Beregszászi II. Rákóczi Ferenc Tanárképző Főiskola, melynek egyik alapítója és egyben „otthonadója” a Kárpátaljai Református Egyház. Majd a Beregi Gimnáziumot követően alakult meg még három református gimnázium: Nagydobronyban, Tivadarfálván és Técsőn. A Beregszászi II. Rákóczi Ferenc Magyar Tanárképző Főiskola, a Kárpátaljai Református Egyház, az államtól visszakapott

beregszászi épületében működött éveken keresztül; s a nevezett ingatlan visszaszolgáltatási folyamatában jelentős részt Nagy Béla főgondnok vállalt (Radvánszky, 2017).

3. Az egyházi iskolák kialakulása, története

Az 1990-es évek végén lehetőség nyílt az egyházak számára, hogy helyi karitászok alapításával óvodákat hozzanak létre. A rendelkezésünkre álló források szerint az első óvoda, a Szent Józsefről. A következő intézmény a királyházi Szent Ferenc Óvoda, mely szintén ebben az évben indult (Béres, 2017). Időrendi sorrendben a következő az Új Hajtás katolikus folyóirat szerint az aknaszlatinai Szent Család Óvoda, ami 1999. november 21-én nyitotta meg kapuit. Néhány hét múlva, december 19-én felszentelésre került a nagybocskói Romzsa Tódor Óvoda. 2001 novemberétől Bustyaházán is van katolikus óvoda, amely Szent Erzsébetről lett elnevezve. Katolikus óvoda található még Gyertyánligeten, amely Szent Antal nevét viseli, illetve Aklihegyen. 2003. szeptember 14-én Majnek Antal püspök Fancsikán szentelt fel egy újabb katolikus óvodát, az intézmény a Szent Katalin nevet viseli. Az óvodák, bár katolikus nevelésben részesülnek benne a gyerekek, mégsem tekinthetjük felekezeti óvodáknak teljes mértékben, annak ellenére, hogy gyakorlatilag mégis azok, mivel Ukrajnában egyházak közvetlenül nem alapíthatnak oktatási intézményeket, kivétel ez alól a szeminárium. Viszont van lehetőség alapítványon keresztül létrehozni oktatási intézményeket. Azzal, hogy az egyház óvodákat hozott létre, nem kis mértékben járult hozzá az itteni magyarság helyzetének a jobbáttételéhez. Egyrészt ezek magyar óvodák, ami azt jelenti, hogy már a legkisebbek is, a családon kívül is magyar közösségben élhetnek, ahol identitásuk mind nemzeti, mind vallási síkon fejlődik. Főleg azokon a helyeken fontos szempont ez, ahol ezen az óvodákon kívül nincs más hasonló magyar nyelvű intézmény.

3.1. A Nagyberegi Református Líceum

A Nagyberegi Református Líceum 1993-ban kezdte meg a működését nem sokkal az ukrajnai rendszerváltás és a Szovjetunió szétesése után. Ukrajna Kárpátaljai megyéjében egyedülálló kezdeményezés volt az, hogy egyházi iskola várta a tanulni és hitükben erősödni vágyó diákokat. A II. világháború után ugyanis minden egyházi iskolát államosítottak és ezzel megszűnt a lehetőség arra, hogy a felnövekvő nemzedékek Isten Igéjének közelségében növekedhessenek fel. Ezt a helyzetet gyökeresen megváltoztatta a Nagyberegi Református Líceum megalakulása és működése. Első ilyen intézményként Kárpátalján kellett megharcolni a működésért, azt infrastruktúra kialakításáért és az elismeréséért. A szovjet enyhülést kihasználva a Nagyberegi Református Líceumot a Kárpátaljai Református Egyházkerület hozta létre jótékonyági alapítványán keresztül

azzal a szándékkal, hogy minőségi oktatást és hitbeli nevelést nyújtson a kárpátaljai magyar fiataloknak.

Az iskola életéhez szorosan hozzátartozik az oktatásnak és a nevelésnek, valamint a hitélet megélésének a lehetőségét biztosító tanórák, tanórán kívüli foglalkozások, fakultációs órák, tanári és diák konzultációk, versenyekre való felkészítések, nyelvi táborok, szórakoztató programok, sportesemények, bibliaórák, ifjúsági órák, istentiszteletek, lelki beszélgetések és sok más program, amelyek az iskola kitűzött célját próbálják a valóságban elérni. Emelt óraszámban tanulják a diákok a magyar nyelvet és irodalmat, történelmet, az ukrán nyelvet, az angol nyelvet és a számítástechnikát. Lehetőség van matematika és kémia-biológia szakosodásra is.

Az iskola tanmenete tartalmazza a vallásoktatást: bibliaismeretet, egyháztörténelmet, egyházzenét. Nagy hangsúlyt fordítanak a művelődésre is, ezért van művészettörténet, ének-zene is a tanmenetben.

A líceum megalakulásának eseményeit Szanyi György, református lelkész emlékei alapján pontosítottuk, aki egykor Nagyberegi Református Líceum diákja volt. A vele készült interjú szerint az intézmény első évfolyama még a Nagyberegi Középiskola speciális osztályában kapott helyet. Ekkor a diákok családoknál albérletben laktak, mivel még nem készült el a kollégium. E tanév második felétől viszont már elfoglalhatták megillető helyüket az iskola kollégiumában. A tanári kar ekkor megegyezett a középiskola tanáraival és ehhez csatlakozott Szabó Anna, az újonnan alakult oktatási intézmény első igazgatónöje. Ő volt az, aki kézben tartotta a fejlődést és lefektette a keresztény alapokat.

Szanyi György 1994-ben felvételizett az egyházi intézménybe. Szigorú felvételi megmérettetést kellett tennie egyházi ismeretekből, matematikából és magyar nyelvből. Az első két évfolyamon még csak fiúcsoport működött, majd ezután indultak a vegyes csoportok. A nevelőtanárok a fiúkkal és a lányokkal éltek a kollégiumban, ahol komoly szabályokat kellett betartani a diákoknak úgy a tanulás terén, mint a magatartás terén. A kollégium bentlakásos volt akkoriban, s a mai napokban is csak kéthetente járnak haza a tanulók, akik minden tanítási napon hat órákor ébrednek, hét órákor reggeliznek, s a nap kezdetén áhitaton vesznek részt az osztályokban. Ezt követően veszi kezdetét a tanítás. Ebéd után is van egy-két tanóra, amelyet kis szabadidő követ. Négy órákor kezdődik a szilencium, vagyis a tanulási idő. Esténként, vacsora után a diákok kulturális, egyházi eseményekhez kötött foglalkozásokon vehetnek részt. A diákoknak saját önkormányzatuk, vagyis diákpresbitériumuk van.

Az ukrán tanmeneterveknek a líceum teljes mértékben meg kell hogy feleljen oktatásügyileg, s mellette még a vallás óráknak is elegendő időt kell szentelnie. Ezek mellett lehetőség van fakultatív órákra, ahol az érettségiző tanulókat angol, történelem oktatásban részesítik. A jelenlegi igazgató Kovács András. Szanyi György elmondása szerint, *„ha össze kellene hasonlítani az ő diákéveit a jelenlegivel, bátran kijelenthetjük, hogy akkoriban sokkal nagyobb szigorúság volt, de ez korántsem a vezetőségnek vagy a tanároknak a hibája, csupán a megváltozott fiatalság, más elvárások eredménye”*. Az ő diákévei alatt voltak tanárok, akik nem beszéltek magyarul, csak angolul. Ez nagyon sokat segített a nyelvtanulásban. Az intézmény felszereltsége technikai eszközökből nagyon magas szintű. A Nagyberegi Líceumban végzett diákok nagy része Magyarországon folytatja tanulmányait.

A Nagyberegi Református Líceumban töltött diákéveire Nagy András így emlékszik vissza: *„2003 tavaszán sikeres felvételt nyertem a Nagyberegi Református Líceumba. Kárpátalja számos falujából, és néhány városából kerültünk be azon az éven, a líceum diákjai közé. Mindannyian kitűnő tanulók voltunk az előző általános iskolánkban, De ott a tudás más szintjét ismertük meg. Az ott megírt dolgozatok során éreztük igazán, hogy mit is jelent a tanulás, tudás, és ezek használata. Az ott töltött három évem során, sok mindent tapasztaltam, tanultam, ami később a felnőtté válás küszöbén egyszerűbbé tette a hétköznapjaimat. Hitbeli oktatás volt az elsődleges amit szem előtt tartottak a tanáraink, nevelőink. Sosem az volt az elsődleges cél, hogy mi legyünk a legjobbak a tanulmányi vetélkedőkön, és mi nyerjünk felvételt a legjobb magyarországi egyetemekre. Viszont ez a kettő egy idő után összekapcsolódott, és sajnos sokszor a külvilág felé úgy tűnt, hogy ott “versenylovakat” (bocsánat a kifejezésért) tenyésztenek. Mit kaptam a líceumtól? Azt gondolom a mostani életem az akkori hitben nevelésnek köszönhető. Voltak hullámvölgyei az Istennel való kapcsolatomnak, de igazán ott érintett meg mi az ige. Az ott megkötött barátságok, most is aktívan élnek. Szinte a nagyberegi gimnázium óta, közös úton járunk jó páran, az akkori osztályomból. Havonta találkozunk és beszélgetünk. A hivatásom, végzettségem is a beregi éveknak köszönhetem. Ott sikerült olyan tudásra, szorgalomra, kitartásra szert tennem, amellyel sikeresen gyógyszerésszé válhattam.”*

Egy jelenlegi diák, Farkas Bettina, e képen nyilatkozik a líceumról napjainkban:

“Én három éve vagyok a líceum diákja és ez idő alatt is rengeteget fejlődött az iskolánk, egyre kényelmesebb és a Diákpresbitérium együttműködve a vezetőséggel különböző programokat, sportmérkőzéseket, műveltségi vetélkedőket szerveznek

számunkra, ami érdekesebbé teszi az ott töltött hétvégeket és összekovácsolja az osztályközösségeket. Működik tánckör, énekkar, több zenekar, ifi, szövetségi bibliaóra, van kosárlabda- és focicsapatunk, kézműves foglalkozások, rengeteg laptop és asztali számítógép áll használatra kész, mindig nyitva áll az olvasóterem, és ösztönzően felszerelt zeneterem. Jönnek vendégelőadók, költők, úrkutatók, hegymászók Felvidékről, Délvidékről, Magyarországról és Erdélyből, az angoltáborba pedig angolok. A tanárok mindig elérhetőek, ha kérdésünk van, vagy segítségre szorulunk. Minden lehetőség adott arra, hogy a kedvenc tantárgyunkban fejlesszük tudásunkat, vagy épp abból, ami gyengén megy. Délutánonként fakultációs órákat kapunk azokból a tantárgyakból, amelyekből érettségizni készülünk. A líceumból rengeteg pályázati lehetőség van, diákjaink mindig élen járnak a különböző tantárgyi és sportversenyeken országos és nemzetközi szinten is. Ez nagyban köszönhető a felkészítő tanárok áldozatos munkájának, ugyanis volt, hogy a megmérettetés előtti éjszaka még a tanárunk/tanárnőnk velünk gyakorolt a tanteremben, fáradozott értünk szabadidejében. Fontos, hogy egy iskola megfelelő módszerekkel ösztönözze a diákjait a tanulásra. Akinek 9-es jegy fölötti átlaga van, szabadszilenciumot vehet ki, e-book-ot kap. A jobban tanuló diákok előnyt élveznek kirándulásokon való részvételen, ugyanis iskolánkból számtalan utazási lehetőség van magyar városokba, Svájcba, Németországba, Lengyelországba, de Kárpátalja nevezetességeit is rendszerint meglátogattuk.

Azért szeretem ezt az iskolát, mert biztos jövőképet adott, kiváló közösség tagja lehetek és figyelmes, önfeláldozó tanárain vannak. Teljesen más egy családias és baráti környezetben tanulni, mint egy hideg intézményben. Mint végzős diáknak a líceum rengeteget segített a továbbtanulásra felkészülés terén, az érettségire, egyetemekre regisztrálásban. Amit egy hagyományos iskolában tanulónak egyedül kell elvégezni, arra nekem rengeteg útmutatás volt kéznél a tanárain jóvoltából s mindemellett mégis önállóságra nevelt."

3.2. A Nagydobronyi Református Líceum

Kárpátalján mivel 1945 után államosították minden egyházi intézményt, a Nagydobronyi Református Líceumnak a semmiből kellett felállnia 50 év szünet után, amikor is vallásszabadság lett. Az intézményt 1995. augusztus 15-én Szabó Dániel, a Prezbiter Szövetség elnöke és Horkay László, Kárpátaljai Református Egyházkerület püspöke, Nagydobronyi lelkipásztor alapította. A felvételi vizsgák alapján, az 1995/1996. tanévet 26 diákkal és 18 tanárral kezdték. Az intézmény épületekkel nem rendelkezett, így a Nagydobronyi Középsiskola régi épületének tantermeit bérelték, hasonlóan a Nagyberegi

Líceumhoz. A Nagydobronyi Községi Tanács vezetősége a régi óvoda helyiségeit átadta az egyházközség részére, hogy ott kollégiumot hozhassanak létre. Horkay László a líceum 20. évfordulója alkalmából rendezett istentiszteleten¹ elmondta, hogy a jelenlegi intézmény épületében autós iskola volt, a kezdetekkor az épületben még padló sem volt, töröttek voltak az ablakok, a falak leomlott állapotban voltak, csupán egy terem volt használható.

Szabó Dániel a könyveket Magyarországról hozta, melyeket minden szünetben egy fénymásoló segítségével többször ismétettek, amelyet egy holland lelkipásztortól, John Müllertől kaptak. 1996-ban a Nagydobronyi Református Gyülekezet támogatásával lehetőség adódott egy épület megvásárlására, amelyet étkezdévé és fiúkollégiummá alakítottak, 1997-ben pedig kibővítésre került a lánykollégium.

1998-ban a Stichting Hulp Oost – Europa segélyszervezet, s a Nagydobronyi Gyülekezet segítségével került megvásárlásra a líceum főépülete. A többszörös túljelentkezésnek eleget téve 2000-ben megvásárlásra került a főépület melletti, patikának használt épületrészt, amely romos állapotban volt. Az épület felújításában segítséget nyújtottak: az Amerikai Magyar Református Egyház, az Illyés Közalapítvány, a Nagydobronyi Református Gyülekezet. A 2003-ban az amerikai és a holland gyülekezetek valamint az Ungvári Járási Adminisztráció és Tanács segítségével a főépület fűtési rendszerét korszerűsítették gázfűtésre.

Az intézmény pedagógiai hitvallása: „Én vagyok az út, az igazság és az élet, senki sem mehet az Atyához, hanem én általam.” (Jn 14,6)

A líceum biológia-kémia és fizika-matematika tagozatos. A tanulók az itt töltött három év alatt elsajátítják az ukrán állam által az érettségire kötelező tantervet, kibővítve a magyarországi gimnáziumok négyéves tantervével. Idegen nyelvként angolt tanulhatnak a diákok. Az évközben megszerzett tudást nyaranta az angol és ukrán táborok alatt kamatoztathatják. Heti két órában bibliaismeretet, egy órában egyháztörténelmet, egy órában egyházi ének-zenét tanulnak.

Az oktatói munkán kívül, nagyon nagy figyelmet fordítanak a nevelésre. A nevelőtanárok a „bent maradás” hétvégéket izgalmas, tanulságos és építő programokkal színesítik. Vannak közös és csoportos áhítatok, imaközösségi alkalmak. Az iskola tanulói önkéntes diakóniát vállalnak. Szabadidejükben látogatják a faluban élő egyedülálló idős embereket. Meglátogatják az Irgalmas Szamaritanus Gyermekotthon lakóit és Rehaboth

¹<https://www.youtube.com/watch?v=PWbTw3nWQ2Q>

Szeretotthon bentlakóit. Az intézmény jótékonyági rendezvénye az Adventi Vásár, ami alkalmat nyújt a diákok saját kezűleg készítenek emléktárgyaik értékesítésére, amelyből származó összeget a saját maguk által meghatározott jótékonyági célokra használják fel.

A diákok minden második héten utaznak haza. Ez lehetőséget ad arra, hogy aktívan részt vegyenek a gyülekezeti alkalmakon: a reggeli istentiszteleteken és a vasárnapi szolgálatokon. A mindennapi munka, tanulás igeolvasással, imádkozással kezdődik és végződik. Az intézmény megalakulása óta működik kórusa is. A kórus a „HIT KÓRUSA” nevet viseli. A hagyományok része a harmadikosok szalagavató ünnepe.

A felvételizők elé lehetőség tárul a felkészülésre. Minden évben előkészítő tanfolyamot indulnak a vizsgatantárgyakból, mely lehetőséget nyújt a jelentkezőknek jobban felkészülni a megmérettetésre, és egyben arra is, hogy betekintést nyerjenek iskola életébe és megismerkedjenek leendő osztálytársaikkal.

3.3. A Técsői Református Líceum

A Técsői Magyar Tannyelvű Református Líceum Kárpátalja egyik legkeletibb magyarlakta településén működik. A város központjában, a Hollósy Simon Középiskola közvetlen szomszédságában található a Técsői Református Líceum épülete. Ez a középiskola a város magyar nyelvű iskolája, amely 1-12 osztályos képzést biztosít diákjai részére. Magyar tannyelvű középiskolaként 1947-től működik.

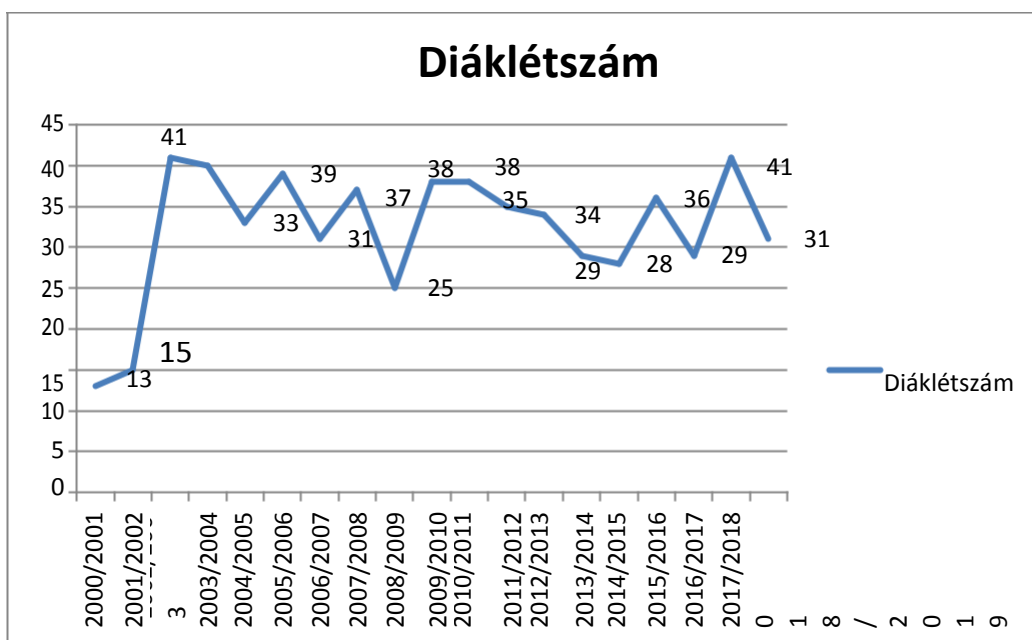
A líceum keletkezését megelőzően Hollósy Simon Középiskola egykori igazgatójának, Ambrus Pálnak, nagyon jó kapcsolatokat sikerült kiépítenie az egyházakkal, valamint a magyar szervezetekkel. Kialakult egy új koncepció és megfogalmazódott, hogy az iskola bázisán létre kellene hozni a Felső-Tisza-vidéki Magyar Oktatási és Kulturális Központot, kialakítani egy líceumot, létrehozni olyan körülményeket, hogy a szórványban élő magyarságnak lehetősége legyen az anyanyelvén igénybe venni az oktatást az alapfokútól a felsőfokú képzésig. Az elképzelés kidolgozásához Ambrus Pál igazgató támogatókat keresett és talált is. Az Illyés Alapítványhoz nyújtott be 1992 szeptemberében egy pályázatot a líceum megépítéséhez. Ez a líceum ennyiben picit más céllal jött létre mint elődei. A vidék periférikus elhelyezkedése, a magyarok szórvány helyzete volt a Técsői Magyar Tannyelvű Református Líceum keletkezésének fő mozgatórugója.

1993. január 23-án az Illyés Alapítvány Kuratóriuma úgy döntött, hogy támogatja a pályázatot. Felkérték a városban működő római katolikus és református egyházakat, legyenek segítségükre az építkezés lebonyolításánál. A feladatra a református gyülekezet vállalkozott. László Károly lelkipásztor és a gyülekezet vezetősége Ambrus Pállal vállalt

mindennemű terhet, ami a szervezéssel járt, sőt azt is, hogy az építkezést sajátjaként kezeli. A felépülést követően a feltételek szerint az egyházi földterületen fekvő épület bérmentesen használhatja a líceum addig, amíg az magyar tannyelvű intézményként működik. Amint ez a feltétel megszűnik, az épület visszakerül az egyház tulajdonába, és további sorsáról az egyház dönt.

1993. május 2-án megtörtént az ünnepélyes alapkövetétel. A meghívásnak eleget téve az ünnepségen részt vett Magyarország miniszterelnökének felesége - Antall Józsefné, Entz Géza, a HTMH elnöke, Kálmán Attila, az OM államtitkára. Ezután beindult az építkezés, s 1999. augusztus 28-án került sor az épület ünnepélyes átadására. Az első tanévben a líceum diákjai a Hollósy Simon Középiskolájának kiválogatott tanulói voltak. A következő tanévben 18 tanulóval indult az első évfolyam, a tanulók nagy többsége mind a két osztályban szintén técsői volt. 2000. augusztus 14-én az egész Kárpátaljára kiterjedően meghirdetett felvételin a kérelmét már 84 tanuló adta be, ebből 49 diákot vettek fel két osztályba. Ebben az évben kezdte el működését a kollégium is. A líceum keresztyén értékek alapján neveli diákjait, így bibliaismeretet, egyháztörténetet, keresztyén erkölcsant és egyházi éneket is tanulnak. Az első évben szakosodhatnak a tanulók humán vagy reál beállítottságuk szerint. Képzésükben az ukrán- és az idegen nyelv tanulása nagy hangsúlyt kap, ezzel is támogatva továbbtanulás lehetőségét, olvashatjuk a líceum internetes honlapján.

1. ábra: A Técsői Magyar Tannyelvű Líceum létszám adatai

A técsői líceumban töltött diákéveiről kérdeztem Szirmai Bélát, aki az intézmény első diákjai közé tartozott:

2000-ben, 15 évesen felvételiztem a técsői líceumba. A felvételit követően több mint 40-en jutottunk be Kárpátalja szinte minden magyar lakta járásából. Az oktatás magas szintű volt ami néha nehéz volt, főleg az elején, de nagyon jó tanáraink voltak akik ha szükség volt rá órák után is segítettek, foglalkoztak velünk. Református líceum lévén minden hétvégén templomba jártunk, esténként pedig vacsora után áhítaton vettünk részt ahol igét olvastunk és közösen imádkoztunk. A tanulás mellett sokat sportoltunk, rendszeresen részt vettünk az iskolák közötti foci és kosárlabda versenyben. Sokan a líceum kórusának tagjai voltak, aminek köszönhetően sokat utaztak és nagyon szép eredményeket értek el. A harmadik év elején már választhattunk, hogy reál vagy humán osztályba szeretnénk-e járni. Ennek köszönhetően mindenki azokat a tantárgyakat helyezhette előtérbe ami a továbbtanulást segítette.

3.4. A Péterfalvi Református Líceum

A Péterfalvi Református Líceum több mint két évtizedes múltra tekint vissza. Ez az intézmény is a rendszerváltásnak köszönhetően alakulhatott meg.

A Péterfalvi Református Líceum Tivadarfalván, a közigazgatásilag Tiszapéterfalvához tartozó kb. 650 lakosú településen található. 1995-ben vásárolta meg a Kárpátaljai Református Egyház Kuratóriuma a templom közvetlen szomszédságában az egykor híres határőr tulajdonában lévő, de ekkorra már csődbe ment

és üresen álló halászhorog gyár egy sivár, hideg épület. Holland, Kanadai, Amerikai és Magyarországi protestáns gyülekezetek és iskolák segítségével 1995 szeptemberében Oroszi Pál tiszteletes és Gulácsi Lajos akkori református püspök közreműködésével meg is nyitotta kapuit a tanulni vágyó keresztény fiatalok előtt. Az első évfolyamon mindössze 28 diák volt.

Az intézmény oktatási nyelve a magyar, mint mindegyik kárpátaljai egyházi intézményben. Az oktatás és a diákok nevelése a Biblia szellemében történik. A Líceum tanulmányi ideje az általános iskola befejezése után három év. A 2. évfolyamtól a diákok, választásuktól függően könyvelői, számítás-technikai, valamint ECDL oktatásban is részesülhetnek. Azoknak a diákoknak, akik a felsőoktatásban szeretnének tovább haladni, lehetőséget nyílik arra, hogy foglalkozhassanak a választott tantárggyal. A líceum magas követelményeket támaszt diákjaival szemben és elvárja, hogy lehetőségeikhez mértén a legjobb teljesítményt nyújtsák. Ezt alátámasztja az a tény is, hogy a megszabott közepes átlaghatár alatti eredményei miatt a diák el is bocsátható. A jó előmenetelűek kedvezményeket kapnak, ezzel is motiválva őket a szorgalmas tanulásra. Rendszeresen részt vesznek tantárgyi vetélkedőkön, hazai és külföldi versenyeken. Jelentős szerep jut mindennapokban a sportnak is: futball és kosárlabda „gimibajnokságok”, különböző sportvetélkedőkön küzdhetnek meg egymással a diákok. A kreatív diákok részt vehetnek kezűgyesség-fejlesztő foglalkozásokon. Az iskolában rendszeresen megjelenik a „Gimivilág”, a líceum és a diákok életét bemutató diákújság. Az iskola büszkesége a „Reménység” nevű vegyes kórus, amely az intézmény fennállása óta működik. Előadásukban klasszikus kórusművek, egyházi ének-feldolgozások és ifjúsági énekek egyaránt megtalálhatók. Testvériskolái a Krabbendijkei Kálvin Kollégium, a Kecskeméti és a Gödöllői Református Gimnázium. Ezen intézmények sokat segítenek és lehetőségeik szerint minden téren hozzájárulnak a líceum fejlődéséhez.

A líceum gyakran ad otthont különböző rendezvényeknek: keresztyén ifjúsági és fel-nőtt konferenciáknak és mezőgazdasági találkozóknak. Nyaranta kerül sor az angol és ukrán nyelvtáborok lebonyolítására, amelyekre külföldről is érkeznek lelkes, segítőkész fiatalok. Így lehetőség nyílik az élő nyelvi közegben való tanulásra.

3.5. A Munkácsi Szent István Katolikus Líceum

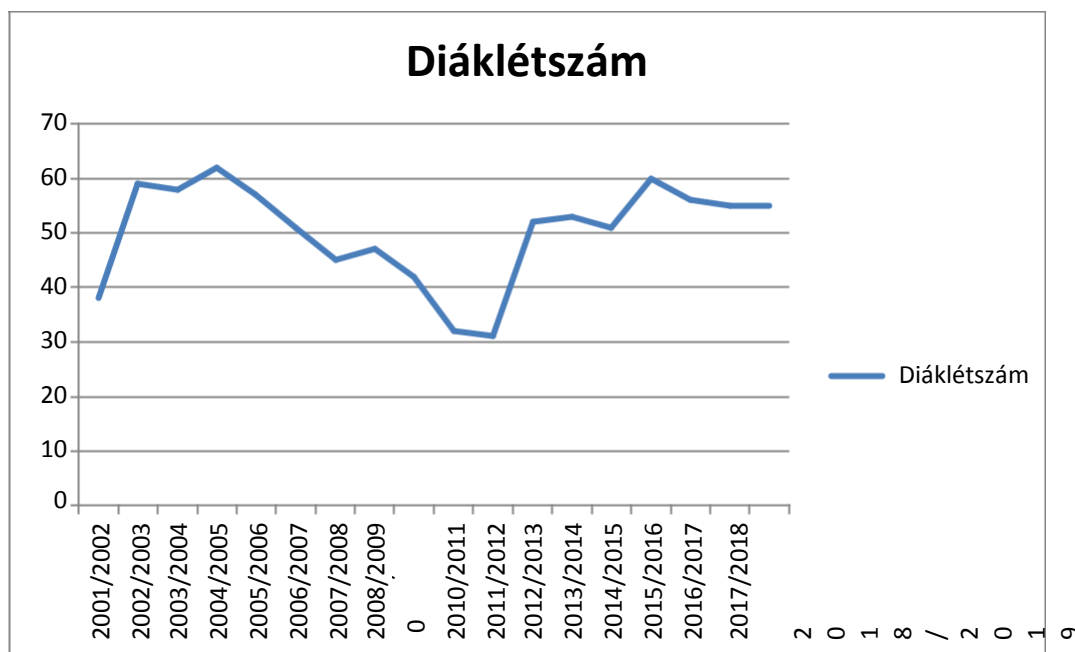
1998-ban a munkácsi II. Rákóczi Ferenc Magyar Tannyelvű Középfiskola keretein belül a katolikus egyház két osztályt hozott létre, azzal a céllal, hogy magasabb szintű képzést biztosítson az itt tanulók számára, ami megfelel a felsőoktatási intézmények

felvételi „elvárásainak”. Másrészt magas erkölcsi szintű nevelési háttérrel biztosítson mindehhez, abban a reményben, hogy ez által sikerül csökkenteni a kivándorlás mértékét. Az eredmények azt mutatták, hogy életképes a kezdeményezés. Az itt végzett tanulók döntő hányada, felvételt nyert a felsőoktatási intézmények valamelyikébe. Három év elteltével szűknek bizonyult már az iskolán belül elkülönített rész. Eljött az ideje az önálló intézmény megteremtésének. Csak úgy, mint az óvodák esetében, itt is karitás-alapítással lehetett csak a célt megvalósítani. Az Egyházmegyei Szent Márton Karitás tehát alapítási igényt nyújtott be a megfelelő szervekhez. Az adminisztrációs akadályok elhárulása után, 2001. augusztus 30-án, a városi önkormányzatnál bejegyezték a Munkácsi Magyar Nyelvű Líceumot. Ezzel létrejött Ukrajna egyetlen római katolikus líceuma (Béres, 2017). Ebből adódik, hogy a diákok többsége katolikus, de tanulnak itt más felekezethez tartozók is. Az első évben egy egyházi ingatlanban kapott helyett a líceum. 2002 nyarán a Magyarországi Püspöki Konferencia támogatásával sikerült egy, a líceum igényeinek jobban megfelelő ingatlant megvásárolni. A Nedeczei utcában lévő épület, 1996-ig magyar iskolaként működött. A 2003/2004-es tanévben már itt folytatta működését az intézmény. Az ünnepélyes megnyitón részt vett dr. Seregély István egri érsek, a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia elnöke, aki a támogatással kapcsolatban elmondta, hogy: „Mi Magyarországon szerencsésebb anyagi adottságokkal rendelkezünk, s ezekkel Isten előtt elszámolással tartozunk. A nemzeti és a keresztény összetartozás vett rá minket, hogy a líceum ügyét felkaroljuk” (Pápai, 2003).

2003-ban akkreditálták az intézményt. 2004 nyarától a líceum felvette Szent István nevét. A jelentkezők csak sikeres felvétellel juthatnak be. A felvételt nyert tanulók emelt óraszámban tanulják az idegen nyelveket, illetve a számítástechnikát. Emellett különböző fakultatív foglalkozásokon mélyítheti el tudásukat az adott szakterületen. Mindezek eredményeként a líceum tájékoztatója szerint, végzőseiknek a „80-85%-a folytatja tanulmányait különböző felsőfokú intézményben”. (A Líceum felvételi tájékoztatójából). Természetesen több terve is van a líceumnak a jövőre nézve, például: étkezdé, tornaterem... Ezekhez viszont forrást kell találni, hiszen a város önkormányzata ilyen szintű támogatást nem biztosít. Ebből adódik, hogy a mindennapi gondok közül is számos hátráltatja az optimális működést. Csak néhány ezek közül: problémát okoz a tankönyvellátás, nincs kedvezmény a fűtés térítésére. Mivel csak egy ilyen szintű intézmény van az egyházmegyében számos településről érkeztek a tanulók. Számukra az

egyház által fenntartott kollégiumok – egy leány- és egy fiú kollégium – biztosítanak szálláslehetőséget, illetve megfelelő körülményeket a tanuláshoz.

2. ábra; A Munkácsi Szent István Katolikus Líceum létszámdiagramja

A líceum kapcsán már említést tettünk két katolikus kollégiumról, a munkácsi fiú-, illetve leánykollégiumról. A fiúk számára létrehozott kollégium kezdetben a püspökség épületén belül helyezkedett el, hiszen viszonylag kevés létszámú volt. Az 1999/2000-es tanév kezdetekor költözött át a mai helyére, amit az egyház bérel. A munkácsi leánykollégium épülete az egyház tulajdonában van. Azonban a férőhelyek száma kevés az igényekhez képest. Beregszászon szintén működik egy katolikus leánykollégium. Elsősorban a tanárképző főiskolán tanuló lányok részére, azonban néhány más oktatási intézményben tanuló diák is helyet kapott itt. Tudni kell azt, hogy elsőként ez volt az a kollégium Kárpátalján, amelyet, valamelyik szerzetesrend tagjai vezettek, jelen esetben a domonkos nővérek, akik Magyarországról érkeztek. Később a nővérek Ungvárra költöztek és jelenleg az Ungvári Főiskolai Szent Gellért Kollégiumot vezetik. A többi hasonló, Kárpátalján működő intézmény közül az ungvári a legnagyobb befogadóképességű, 60 személy befogadására alkalmas. Átadására és megáldására 2003. március 7-én került sor. (Németh, 2000). Tudomásunk szerint Rahón is működik kollégium az egyház keretein belül. A kollégiumok amellet, hogy betöltik elsődleges funkciójukat, egyfajta lelki

központok is, hiszen alkalmasak különböző lelkigyakorlatok befogadására is. A munkácsi fiúkollégium és az ungvári Szent Gellért különösen kiemelt ilyen szempontból.

3.6. A Karácsfalvai Görög Katolikus Líceum

Egész Kárpátalján, vagyis harmincöt magyar közösségben 22-25 ezer görög katolikus él. A hívek körében egyre nagyobb igény mutatkozott egy egyházi iskola létrehozására. 2003-ban alakult meg a Karácsfalvai Görög Katolikus Líceum, melynek névadója Sztojka Sándor, a Munkácsi Görög Katolikus Egyházmegye későbbi püspöke, aki 1890. október 16-án, Karácsfalván született. Tanulmányait a helyi egyházi iskolában kezdte, ahol hamar felfigyeltek tehetségére. Gimnáziumi éveit 1901-ben Ungváron kezdte, mely befejezése után 1910-ben felvételt nyert tizenhárom társával együtt az Ungvári Papnevelő intézetbe. Mivel tanulmányait kiválóan végezte, az Egyházmegye Konzisztóriuma ajánlása alapján a III. Évfolyamot már a Budapesti Pázmány Péter Katolikus Egyetem teológiai karán kezdhette el. Egyetemi éveit végeztével hazatért Kárpátaljára. Hosszú és kitartó lekipásztori tevékenységének megkoronázásaként 1932. július 12-én, Ungváron püspökké szentelték. Tizenegy éven át tölthette be ezt a tiszteletreméltó posztot, majd 1943. május 31-én meghalt, de tanítása - Hirdetni akarom az evangéliumot a szegényeknek - tovább élt, és a viharos időkben is erőt adott a fennmaradáshoz. (Marosi, 2006).

A líceum az ukrán törvények által elfogadott rendszerben a kilenc általános iskolai osztályt végzett diákok számára jött létre, akik az intézményben elvégzett három év után érettségi bizonyítványt kapnak. Az oktatásban vezető szerepet kapnak a keresztény-erkölcsi nevelést szolgáló alapelvek. Ezt szolgálja az intézmény bennlakásos jellege, belső felépítése, rendje, a tanári kar kialakítása. Marosi István atya egyike volt az intézmény megálmodóinak, megalapítóinak. Ő volt az intézmény első igazgatója. A vele készült interjúban elmondta, hogy az intézményalapítás céljai közé tartozott, hogy minél felkészültebb diákok kerüljenek a felsőoktatási intézményekbe. 2001-ben kezdték el a kitűzött cél felé vezető munkálatokat. Segítséget kértek már működő más líceumuktól, a református egyháztól, a Magyarországi Hajdúdorogi Görög Katolikus Gimnáziumtól, a Pannonhalmi Bencés Gimnáziumtól, ahonnan anyagi támogatást is kaptak. *"A líceum megalakulása nem volt lehetséges alapítványi együttműködése nélkül. Ebben volt segítségünkre az Apáczai Csere János Alapítvány és az Illés Közalapítvány. További támogatást kaptunk a németországi Renoval Bistől, saját munkám szervezésében pedig*

nagy segítségemre volt Orosz István, az akkor Tiszaújlakon szolgáló plébános" – mondja el Marosi István, a líceum akkori igazgatója.

A főépület elkészítésére nagy segítséget kaptak a Magyar Katolikus Püspöki Konferenciától. Ebben az épületben a szakmai oktatás folyik nyolc tanteremben: egy díszterem, társalgók, könyvtár, kápolna, büfé. Az épület alagsorában helyezkedik el az étkezdé, amely alkalmas 110 fő egy időben történő étkezésére. A tetőtérben van a 80 fő befogadására alkalmas kollégium, vendégszoba. Az épület díszé a 2005 októberében átadott kápolna, melynek faragott ikonjait és oltárát már a líceum diákjai és a fafaragó tanárok készítették. A könyvtárban 4000 db szépirodalmi szakkönyv, szépirodalmi művek és lelkeségi irodalmi könyvek találhatóak. A számítógépterem az oktatási követelményeknek eleget téve van felszerelve, amelyeket csak oktatási célokra használnak. Ezenkívül tíz darab, a diákok szabadidejében használható önfejlesztésre alkalmas kisebb teljesítményű gép is rendelkezésre áll. A tanműhely asztalos – fafaragó virágkötő-, dísznövénytermesztő részből áll. Itt az asztalosmunka végzéséhez alkalmas gépek és kéziszerszámok állnak a rendelkezésre. A dísznövénytermesztésre egy 210 négyzetméteres fóliasátor és a 60 négyzetméteres üvegház szolgál. A testnevelésre asztalitenisz-asztal, kondi gép, szobabicikli, kézi súlyzók stb. Állnak a mozogni vágyók rendelkezésére.

A tanári kar nagy része fiatal szakemberekből áll. A tanulmányok értékelése 12-es rendszerben történik. Minden fő tantárgyból az állami óránormatíván kívül egy plusz órára van lehetőség, hogy több idő jusson az elmélyültebb oktatásra. Tanórán kívüli foglalkozásként filmklub működik, melynek keretei között csütörtökönként komolyabb, művészi jellegű filmeket, szombatokonként pedig szórakoztató témájú filmek kerülnek vetítésre. A diákok saját újságot vezetnek *Görögtűz* címmel, amelyben leírják saját gondolataikat, megjelentetik verseiket, beszámolnak életükről. Évente egyszeri alkalommal többnapos kirándulásra van lehetőség a Pannonhalmi Bencés Gimnáziummal és a Hajdúdorogi Görög Katolikus Gimnáziummal, akikkel testvériskolai kapcsolatban áll az intézmény.

Ahhoz, hogy megtudjuk a legpontosabb élményeket és információkat az intézménnyel kapcsolatban a diákok szemszögéből nézve, felkerestem Szabó Annamáriát, az akkoriban újonnan megnyílt intézmény első évfolyamának diákját: *"2003-2006 között tanultam a Karácsfalvai Sztojka Sándor Görög Katolikus Líceumban. Mi voltunk az első osztály, akik a líceumban tanulhattak. Eleinte kicsit nehézkesen indult minden, beleértve az épület működését és a diákok beszokását is. Mivel a líceum bentlakásos iskola számunkra*

elég nehéz volt a bentlakás megszokása, mivel 15 éves korunkig nem igazán voltunk távol hetekig a szülői háztól. A tanárok próbáltak olyan programokat szervezni, amivel lekötötték bennünket, hogy ne legyen olyan honvágyunk, minden bennmaradós hétvégén biciklizni vagy túrázni mentünk a közeli helyekre. Ennek ellenére is voltak sajnos olyan diáktársaink, akik nem bírták a bentlakást és úgy döntöttek, hogy inkább otthagyják a líceumot. Az első évet 33-an kezdtük, de a harmadik évet csak 19-en fejeztük be, persze voltak olyan diákok, akik nem önszántukból távoztak, hanem nem feleltek meg a líceum követelményeinek (magaviselet, tanulmányi eredmény). Én nagyon szerettem a líceumba járni, főleg a második évtől (akkorra szoktam meg a bentlakást), mert addigra alakultak ki az igazi baráti kapcsolatok. A tanárok és a diákok között is különleges családi kötődés jött létre, mivel úgymond picit helyettesítették a szüleinket, főleg a nevelőtanárok. Számomra fontos volt, hogy ne csak az oktatásban legyen kiemelkedő az iskola melyben tanulok, hanem hogy olyan morális értékeket képviseljen, amelyeket én is irányelvnek tartok. Ha újra döntenem kellene, hogy hová menjek tanulni, biztos vagyok benne, hogy ismét a líceumot választanám.

Akkori tanáraink nevére és óráira a mai napig szívesen emlékszem. Orosz Anikó, majd Szimku András igazgatói posztot töltöttek be az általam ott töltött három év alatt, Mátyás Ágota magyar nyelv és - irodalom tanár, Magyar János fizika tanár, magyar Vita informatika tanár, Kalanics Éva földrajz és történelem tanár, Szimku András angol tanár, Orosz Anikó matematika tanár, Szimku Ildikó virágkötészet és dísznövénytermesztés tanár. Biztos vagyok benne, hogy sokat segítettek nekem és diáktársaimnak is abban, hogy úgymond "megedződjünk" a nagybetűs életre."

Az intézmény jelmondata, ars poeticája: "Tarts ki abban, amit tanultál, s amiről meggyőződted!"

Összefoglalás

A Kárpátalján létrejött négy református és két katolikus Líceum működése által lehetőség nyílt a kárpátaljai magyarság fennmaradására az anyanyelvű oktatás és a történelmi egyházak segítségével.

2. táblázat; Az egyházi líceumok alapítói, alapítási céljai.

	Alapítás éve	Alapítás célja	Felvett vallás	Alapító
Nagyberegai Református Líceum	1993	A tehetséges fiatalok hitbeli oktatása, nevelése, megfelelő felkészítése a továbbtanulásra.	Református	Kárpátaljai Református Egyházkerület
Nagydobronyi Református Líceum	1995	Hitbeli oktatás, a továbbtanulás megalapozása.	Református	Szabó Dániel és Horkay László
Técsői Magyar Tannyelvű Református Líceum	1999	A szórványban élő magyarság anyanyelven történő oktatása.	Református	Illyés Alapítvány Kuratóriuma
Péterfalvi Református Líceum	1995	A tanulni vágyó fiatalok hitbeli nevelése, felkészítése a tovább tanulásra.	Református	Oroszi Pál és Gulácsi Lajos
Munkácsi Katolikus Líceum	2001	Magas szintű képzés biztosítása.	Katolikus	Egyházmegyei Szent Márton Karitás
Karácshalvai Görög Katolikus Líceum	2003	A keresztény-erkölcsi nevelést szolgáló alapelvek elsajátítása, magas szintű oktatás.	Katolikus	A Magyar Katolikus Püspöki konferencia, Marosi István

Időrendi sorrendben elsőként 1993-ban a Nagyberegi Református Líceum nyitotta meg kapuit, 1995 - ben a Nagydobronyi Református Líceum, 1995 - ben a Péterfalvai Református Líceum, majd 1999 - ben a Técsői Református Líceum nyújtott lehetőséget a tanulni vágyó keresztény fiatalok részére. Az intézmények megalakulásának célja a tehetséges gyerekek vallási környezetben való oktatása, megfelelő felkészítése a továbbtanulásra és az életre, önállóan és felelősen gondolkodó embert művelni. A kereszténység emberképe szerint az ember akkor is értékes, ha nem sikeres, és akkor is fontos, ha nem gazdag. Az ember méltósága önmagában rejlik, s ezt nem teheti kérdésessé semmilyen társadalmi vagy politikai rendszer. Az egyházi iskolák birtokában vannak olyan emberképek, amely a személy méltóságát mindenütt tiszteletben tartja. Ezt az értékrendet az egyházi iskola tudatosan vállalja és közvetíti. Ezért is van az, hogy az egyházi iskola nem tanít másként, mint a többi oktatási intézmény, de amit tanít, azt másként, más alappal, más háttérrel, más világlátással, világnézettel tanítja.

A katolikus vallású emberek Kárpátalja területén kisebbségben vannak, de a hívek igényelték, hogy katolikus oktatási intézmény is legyen a környezetükben. A katolikus egyház által 2001 - ben megalapított Munkácsi Görög Katolikus Líceum fő célja szintén a magyarság megtartása. Olyan tudást szeretett volna biztosítani diákjai részére, amely által lehetőség nyílik számukra a továbbtanulás esélye felé. Emellett az erkölcsi viselkedés alapvető formáit próbálta beleültetni tanulói mindennapjaiba. A líceumban az oktatásnak és a nevelésnek meg kellett felelnie a katolikus tanítás elveinek; az oktatóknak pedig ki kellett tűnniük helyes tanításukkal és becsületes életükkel.

A mai napra bátran kijelenthető, hogy a felsorolt és megvizsgált intézmények a legerősebb színvonalú intézmények, amelyek megfelelő alapot tudnak biztosítani a továbbtanuláshoz. Az egyházi líceumoknak a világi iskoláktól való megkülönböztető jegye a szeretet, a törődés, az egymásra figyelés, amely által erősíti a személy egyéniségét, embernek maradását.

Резюме

За допомогою заснування чотирьох Закарпатських реформатських ліцеїв відкрилася нова можливість для збереження угорськомовних закарпатців за допомогою ведення освіти на рідній мові та за допомогою історичних церков. Поетапно першим відкрив свої ворота у 1993 році Великобережський реформатський ліцей, у 1995 році Великодоброньський реформатський ліцей, також у 1995 році Петровський реформатський ліцей, у 1999 році Тячівський угорськомовний реформатський ліцей, які дали можливість для християнської молоді на навчання. Мета заснування вказаних закладів – навчання дітей у релігійному середовищі. Відповідна підготовка щодо навчання у ВУЗ-ах та підготовка до життя, виховання відповідальної та самостійно мислючої людини. Відповідно до картини християнства про людину, людина цінна і тоді, коли не успішна, і тоді, коли не володіє майном. Цінність людини знаходиться у самій людині, і це не зміниться і через зміну політичної або суспільної системи. Релігійні школи володіють такою картиною людини, яка поважає цінність людини хоть де. Цю цінність релігійна школа осознано визнає та передає.

Люди католицького віросповідання на території Закарпаття знаходяться в меншій частині, але віруюючи виявили бажання відкрити заклад для молоді католицького віросповідання у своєму середовищі. Мукачівський грехо-католицький ліцей, якого заснували у 2001 році головною метою вважає збереження угорської нації. Запланував надати такі знання для молоді, через які отримають можливість щодо навчання у ВУЗ-ах. Крім того здійснювала мету посадити у своїх вихованцях етичну поведінку за час повсякденного життя. У ліцеї навчання та виховання мала відповідати вимогам католицького виховання, викладачам показати позитивний приклад правильним навчанням та прикладом чесного життя.

На сьогодні зможемо констатувати, що наведені та досліджені заклади являються майсильнішими закладами навчання Закарпаття, які надають відповідну основу своїм вихованцям щодо отримання вищої освіти. Відокремлюються від світових навчальних закладів любовю, доглядом, зверненням уваги один на одного, через що формують міцним особистість учня, риси характеру залишатися людиною.

Моя курсова робота опише історію наведених навчальних закладів, їх умови заснування за допомогою спеціальної літератури малої кількості та виготовленими інтерв'ю з відповідними особами.

Felhasznált szakirodalom

- Béres A., (2017): A Kárpátaljai Római Katolikus Egyház társadalmi szerepvállalása. In: Dr. Szabó-Tóth K. és Dr. Várhelyi K. (szerk.) *Történelmi egyházak társadalmi szerepvállalása Borsod-Abaúj-Zemplén megyében és Kárpátalja magyar lakta településein*. Miskolci Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Szociológiai Intézet. 238-249
- Bura L. (2003): *A második évszázad (1904-2004) A Szatmári Római Katolikus Egyházmegye kislexikona*, Státus Kiadó, Csíkszereda.
- Csernicskó I. – Melnyik Sz., (2007): *Az ukrajnai kisebbség és a nyelvi oktatás*. In: Orosz I. (szerk.): *Magyarok a Tisza-forrás környékén*. PoliPrint, Ungvár 120-148.
- Dr. Radvánszky F., (2017): *Megtörő kegyelem. Avagy, a Kárpátaljai Református Egyház (KRE) előtt álló kihívások és látható irányai, különös tekintettel a KRE strukturájára és demográfiai tendenciáira*. In: Dr. Szabó-Tóth Kinga és Dr. Várhelyi Krisztina (szerk.) *Történelmi egyházak társadalmi szerepvállalása Borsod-Abaúj-Zemplén megyében és Kárpátalja magyar lakta településein*. Miskolci Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Szociológiai Intézet. 195-215.
- Fedinec Cs. (2002): *A Kárpátaljai magyarság történeti kronológiája 1918-1944*, Fórum Intézet Lillium Aurum Könyvkiadó, Galánta - Dunaszerdahely.
- Fedinec Cs., (1996): *Kárpátalja Közigazgatása és Tanügyigazgatása 1938 - 1944 között*. In: *Magyar Pedagógia*, 96/4, 367-375.
- Fedinec Cs., (1999): *Fejezetek a kárpátaljai magyar közoktatás történetéből (1938-1991)*. Officina Hungarica VIII., Nemzetközi Hungarológiai Központ, Budapest
- Fodor Gy., (2012): *A humán erőforrások állapota, és a nemzetiségek közötti viszonyok Kárpátalján*. – Debrecen: Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- Hetényi V. K., (1994) : *Papi sorsok a horogkereszt és a vörös csillag árnyékában*, Lámpás Kiadó, Abaliget.
- Horn, F. (1996): *A kisebbségi jogok biztosítása Finnországban*. Pro Minoritate 1996 (5) 2. http://ciganyokrol.blog.hu/2011/10/13/szegregacio_4 (utolsó letöltés: 2017. 11. 30.)
- Kozma T. (1993): *Az etnocentrizmus*. Educatio 2.
- Marosi I. (2006): *A Karácsfalvai Sztójka Sándor Görög Katolikus Líceum*. In: *Közoktatás*, XIII. Évf., 2006/1 sz. 5-8.

- Matrunics A (2007): *A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola története és végzőseinek karriervizsgálata* In. Új pedagógiai szemle 57/11, 87-108.
- Molnár J. - Molnár D. I., (2005): *Kárpátalja népessége és magyarsága a népszámlálási és népmozgalmi adatok tükrében*. Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség Tankönyv- és Taneszköztanács, Beregszász.
- Németh L.,(szerk, 2000): *Kárpátaljai Római Katolikus Apostoli Kormányosság Névtára*. OFM, Munkács.
- Orosz I., (1995): *A magyar nyelvű oktatás esélyei Kárpátalján*, Intermix Kiadó. Ungvár–Budapest.
- Orosz I., (2010): *A magyar anyanyelvű/anyanyelvi oktatás és képzés helyzete Kárpátalján (1991-2010)*. In: *A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Lehoczky Tivadar Intézetének tanulmánygyűjteménye*. Ungvár 87-137.
- Orosz I., (2015): *Magyar anyanyelvű pedagógusképzés Kárpátalján*. In. Pusztai G.–Ceglédi T. (szerk.): *Szakmai szocializációs a felsőoktatásban. A pedagógusképzés kihívásai a Kárpát-medencében*. Partium Könyvkiadó – P.P.S. – Új mandátum Könyvkiadó, Nagyvárad – Budapest. 52-64.
- Pápai Zs., (2003): *Az értelmiség határozza meg a társadalmat*, Munkácsi Római Katolikus Egyházmegye, Munkács.
- Pápai Zs., (szerk, 2003): *Kárpátalja Római katolikus templomok*, Munkácsi Római Katolikus Egyházmegye, Munkács.
- Szabó L., (1993): *Kárpátaljai demográfiai adatok*, Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest.
- Zentai L., (2003): *A történelmi Magyarország atlasza és adattára*, Dalma Kiadó, Pécs.

Internetes források:

A Nagyberegi Református Líceum weboldala: <http://nbrl.com.ua>

A Nagydobronyi Református Líceum weboldala:

<http://dobronyigimi.at.ua> A Técsői Magyar Tannyelvű Református

Líceum weboldala: <http://liceum.tyachiv.info/Hun/index.html>

A Péterfalvi Református Líceum weboldala: <http://www.prl.eoldal.hu>

A Munkácsi Katolikus Líceum weboldala: [https://www.facebook.com/Munkácsi-](https://www.facebook.com/Munkácsi-Szent-István-Líceum-192222340804386/)

[Szent-István-Líceum-192222340804386/](https://www.facebook.com/Munkácsi-Szent-István-Líceum-192222340804386/)

A Karáczfalvi Katolikus Líceum weboldala: <https://www.facebook.com/sztojkaliceum/>

Képek forrása: zakarpattyaturism.info

Interjúalanyok:

Szanyi György, református lelkipásztor

Marosi István, görög katolikus lelkész

Nagy András, a Nagyberegi Református Líceum egykori diákja

Szabó Annamária, a Karáczfalvai Sztojka Sándor Görög Katolikus Líceum egykori diákja

Szirmai Béla, a Técsői Magyar Tannyelvű Református Líceum egykori diákja

Farkas Bettina, a Nagyberegi Református Líceum jelenlegi diákja.

Ábrák és táblázatok jegyzéke

Táblázatok:

- 1. táblázat; a nemzetiség összetételének változatossága Kárpátalján (1641-2001).*
- 2. táblázat; Az egyházi líceumok alapítói, alapítási céljai.*

Ábrák:

- 1. ábra; A Técsői Magyar Tannyelvű Liceum diáklétszáma*
- 2. ábra; A Munkácsi Szent István Katolikus Liceum diáklétszáma*

Mellékletek

1. sz melléklet: Képek az intézmények életéről, főbb épületeiről

Nagyberegi Református Líceum

Osztályterem

Kollégium szoba

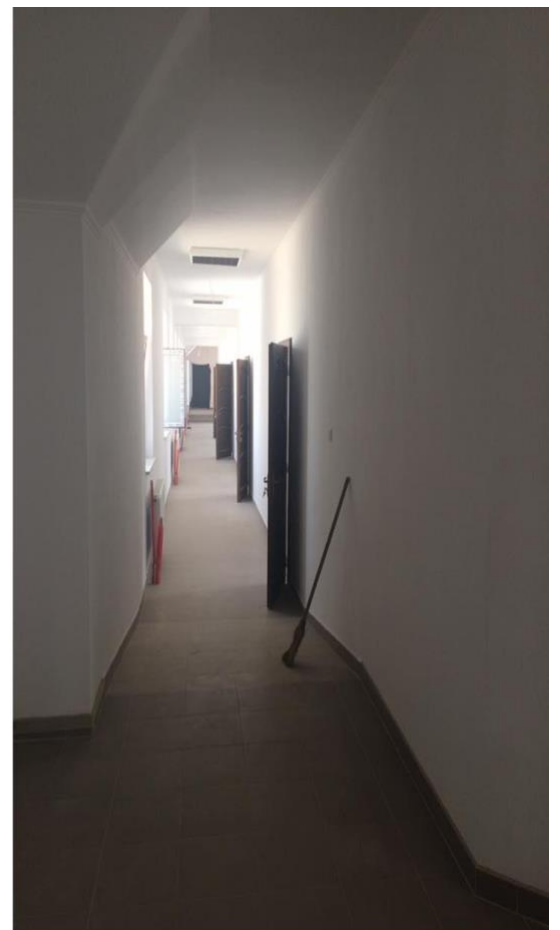
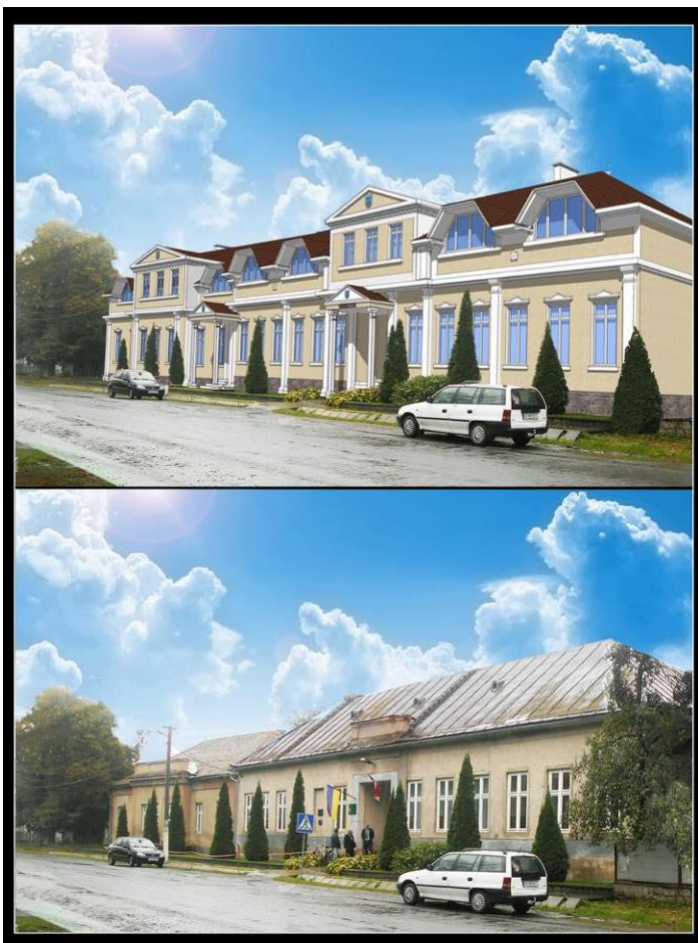

Nagydobronyi Reformárus Líceum

Felújítás előtt-után

Kollégium folyosó

A Técsői Református Líceum

Kollégium épület

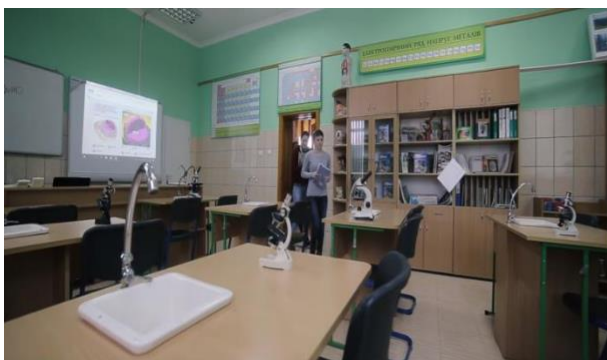

Péterfalvi Református Líceum

Kémia osztályterem

Konferenciaterem

Kollégium szoba

Munkácsi Katolikus Liceum

Tornaterem

Karácsfalvai Görög Katolikus Liceum

Tornaterem

Iskolai bál

Osztályterem

2. sz. melléklet: A kutatás során alkalmazott interjúk vázlata:

1. Mikor és milyen okkal fogalmazódott meg az egyház köreiben, hogy református iskolát hozzon létre?
2. Hogyan indult az alapítás, kik voltak az ötletgazdák, támogatók?
3. Milyen körülmények között indult az első tanév? (tanári kar, személyzet, diákok, első felvételi körülményei, stb)
4. Milyen volt a fogadtatás az oktatási vezetőség részéről?
5. Milyen tanterveket használnak a líceumban, a tanmenetben milyen formában vannak jelen a református egyház tanai?
6. Miben más egy egyházi iskola mindennapja mint egy világi oktatási intézmény?
7. Az iskola jelene (jelenlegi igazgató, tanári kar, diáklétszám, felszereltség, támogatók, stb)
8. Milyen a diákok továbbtanulási orientációja? (szülőföld vagy Magyarország?)
9. Ön szerint milyen szerepe van a vallásnak (egyháznak) a magyarság szempontjából Kárpátalján?